

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

**Globalizace představ reinkarnace a karmy a jejich vliv na
myšlení a jednání**

Natalie Daberkowová

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická
Katedra antropologie
Studijní program Antropologie
Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Bakalářská práce

Globalizace představ reinkarnace a karmy a jejich vliv na
myšlení a jednání

Natalie Daberkowová

Vedoucí práce:

Mgr. Jan Kapusta Ph.D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma

Globalizace představ reinkarnace a karmy a jejich vliv na myšlení a jednání

vypracovala samostatně pod odborným dohledem vedoucího bakalářské práce za použití pramenů uvedených v příložené bibliografii.

Plzeň, duben 2022

.....

podpis autorky

Poděkování

Chtěla bych srdečně poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce Mgr. Janu Kapustovi Ph.D. za velmi přínosné a milé vedení, cenné rady a ochotu. Dále děkuji všem mým respondentům, kteří mi věnovali čas a duchovně mě obohatili. A nakonec děkuji své rodině a přátelům za laskavou podporu.

Obsah

Úvod	7
1 Reinkarnace a karma v buddhismu	9
1.1 Buddhistické poznání	9
1.2 Čtyři vznešené pravdy	9
1.2.1 „Ne-já“	10
1.2.2 Závislé vznikání	10
1.2.3 Typy zrození	11
1.2.4 Meditace.....	11
2 Reinkarnace a karma v hinduismu	12
2.1 Prvky hinduismu a dějiny.....	12
2.2 Mytologizace vesmíru	12
2.3 Třídění vesmíru	12
2.4 Recyklace vesmíru	13
3 Akulturace východních nauk, moderní religiozita a zrod současné alternativní spirituality	15
3.1 Akulturace hinduismu v kontextu	15
3.2 Modernizace a indologie	15
3.2.1 Orientální renesance v Evropě.....	16
3.2.2 Indická renesance.....	16
3.3 Okultismus jako moderní spiritualita	16
3.4 Akulturace hinduismu v českém okultismu	17
3.4.1 Teosofie	17
3.4.2 Karel Weinfurter a česká škola křesťanské mystiky.....	18
3.5 Krize z modernizace.....	19
3.6 Sekularizace náboženství a současná alternativní spiritualita.....	20

3.6.1	Pojetí individuální duše	21
3.6.2	Reinkarnace a karma v alternativní spiritualitě	21
3.6.3	Identita	22
3.6.4	Instituce a organizace.....	22
4	Současný sociálněvědný výzkum reinkarnace a karmy	24
4.1	Anglie.....	24
4.2	USA.....	25
4.3	Psychologizace exotických náboženských zdrojů	26
5	Metodologie	28
6	Představy reinkarnace a karmy v českém prostředí	29
6.1	Počátky víry	33
6.2	Pozitivní/negativní vnímání	34
6.3	Po smrti	35
7	Vliv na myšlení	37
7.1	Strach ze smrti.....	37
7.2	Vztahy	38
7.3	Situace	41
7.4	Strachy a fobie.....	43
7.5	Vzpomenutí.....	43
8	Vliv na jednání	45
8.1	Dobré a špatné skutky	45
8.2	Životní styl	46
9	Závěr	48
	Seznam použitých zdrojů	51
	Resumé.....	53

Úvod

Cílem této práce je popsat a interpretovat podobu pozápadněných představ o reinkarnaci a karmě v Čechách a vliv těchto představ na myšlení a jednání lidí. Tyto původně indické náboženské prvky byly redefinovány naší západní alternativní spiritualitou, která je ukotvena v pozitivní psychologii, představách seberozvoje a sebezlepšování. To, že se v Čechách představy reinkarnace a karmy koncentrovaně udržují, je nevyvratitelné. Budu se ale snažit zjistit, jak velký dosah má východní náboženství na západní myšlení a jednání.

V teoretické části se budu věnovat pojetí reinkarnace a karmy v buddhismu a hinduismu, procesu přejímání, mísení a globalizace těchto představ v širším kontextu. Zabrousím do religionistických prací o tradičním hinduismu a buddhismu, reinkarnaci, karmě, o idejích, které opravdu pochází z Východu a těch, které se zrodily u nás, o dějinách přejímání východních nauk a o současném sociálněvědním výzkumu reinkarnace a karmy. Inspirovala jsem se výzkumy reinkarnace a karmy v Anglii, Francii a Americe. Mým cílem je jejich závěry porovnat s výzkumem v Čechách, kde ještě žádný výzkum těchto jevů neproběhl. Výzkum T. Waltera a H. Waterhouse v Anglii došel například k závěru, že víra v reinkarnaci a karmu nemá vliv na jednání lidí, Benderová v USA přichází s tvrzením, že lidé na základě vzpomínek z minulých životů přehodnocují chápání vztahů s blízkými a Altglasová při výzkumu ve Francii a Anglii zase zjistila, že jsou karma a reinkarnace osvojovány, protože respondentům umožňují seberozvoj.

Empirická část se zaměří na podobu představ reinkarnace a karmy a na jejich vliv na myšlení a jednání u konkrétních lidí v Čechách. Snažila jsem se proniknout do nitra respondentů, k jejich postojům k reinkarnaci a karmě. Otázky byly kladeny tak, abych zjistila, co si pod reinkarnací a karmou představují, co je k tomu přivedlo, co pro ně představuje smrt a jaké pocity v nich tyto ideje vyvolávají. Dále výzkum zkoumá, zda a jaký vliv mají představy na myšlení, a zda formují jednání, tj. jak ovlivňují každodenní život.

Porovnáám, jak se liší pohledy dvou sociálních skupin v Čechách, tj. buddhistů a nebuddhistů (věřících v reinkarnaci a karmu, kteří se ale nehlásí k žádnému

východnímu náboženství). Buddhisté, s nimiž jsem prováděla rozhovory, se hlásí ke škole Diamantové cesty linie Karma Kagjü.

Základní výzkumné otázky definuji takto: Jakou podobu mají pozápadněné představy reinkarnace a karmy? Jak tyto představy ovlivňují jedincovo myšlení a jednání?

1 Reinkarnace a karma v buddhismu

1.1 Buddhistické poznání

Buddha je člověk, který procitl k poslední pravdě věcí, čímž se jednou provždy osvobodil od všech forem strasti. Ze soucitu učil také jiné bytosti, jak dosáhnout vysvobození z koloběhu životů. Naproti tomu my se topíme ve zmatcích, v nevědomosti, což přináší utrpení (Williams, Tribe, 2011, 15).

Cílem náboženského usilování buddhistů je dosažení stavu nirvány, tj. vědomé ukončení znovuzrozdování, sansáry. Znovuzrozdování není v buddhismu chápáno jako stěhování duší, protože žádná duše, ve smyslu neměnné a věčné duchovní entity, neexistuje, a proto je vhodnější než reinkarnace pojem znovuzrozdování. Vymanění ze sansáry je možné dosáhnout pouze vlastním usilováním (Bělka, 2014, 37-38).

1.2 Čtyři vznešené pravdy

Pro Buddhu je vše, co se týká neprobuzeného jedince (zrození, stáří, nemoc a smrt), strastí. Díky probuzení zjistil, že je naše existence jako neprobuzených nevědomých jedinců strastná a nekonečný cyklus opětovných smrtí chápal stejně tak (Williams, Tribe, 2011, 52-53). Nevědomostí je neznalost čtyř vznešených pravd: vše v lidském životě je strastné, příčina vzniku strasti je ulpívání, existuje zánik strasti, osmidílná stezka vede k zániku strasti (střední cesta mezi hověním smyslům a tělesným týráním). Tuto nevědomost je třeba překonat k dosažení probuzení (Knotková-Čapková, 2005, 200).

Příčinou strasti, a tedy znovuzrozdování, je žádostivost. Skoncováním s ulpíváním se dostaneme mimo působení smrti a zbavíme se nekonečné řady opakovaného umírání (Bělka, 2014, 37). Výsledkem oproštění se od samotných sil žádostivosti je nirvána. Nirvána je událost, dosažení a vyhasnutí, ale není Bohem, absolutnem nebo skutečností, jak se říká v evropské metafyzice. Doslova znamená úplné uhašení chtivosti (Williams, Tribe, 2011, 57-58).

Vysvobození ale nepředstavuje ustání existence. Buddha po osvobození žil a jednal ve svém životě dál, ale už bez chtivosti, nenávisti a zaslepenosti. O nirváně, které dosáhl Buddha, se hovoří jako o nirváně se zbytkem života. Když ale zemře

probuzená osoba, nutně už neproběhne další znovuzrození a v tomto případě už jde o nirvánu beze zbytku. Mysl tu nemá co držet. Sansára je podmíněná, a proto je pomíjivá, zatímco nirvána není podmíněná, protože není součástí závislého vznikání (Williams, Tribe, 2011, 57-60).

1.2.1 „Ne-já“

„Ne-já“ můžeme chápat jako ne-duše, ne-podstata. Toto učení o bezpodstatnosti je protikladem k hinduistické tezi o jednotě Brahma a átma (Knotková-Čapková, 2005, 199).

Nevědomost je především neznalostí pravé podstaty „já“. Buddha tvrdil, že každý jedinec, který se prohlašuje za „já“, je „ne-já“. Chtění se skoro neodlučně mísí se silným utvrzováním v konceptu jáství, „já“, „moje“, od něhož je třeba upustit pro dosažení nirvány. Buddha ale nepopíral existenci jedince. Podle něj naše psychofyzické vybavení není „já“, protože vede ke strasti. „Já“ je něco, co vede ke štěstí, je nepomíjivé. Člověk přestane být chtivý a osvobodí se tehdy, když přestane brát v potaz materiální formu, pocitování atd. Zrození je vyčerpáno a nic dalšího už nemůže přijít. Pozná-li člověk, že jsou věci zdrojem neštěstí, jsou mimo jeho kontrolu a jsou pomíjivé, zjistí, že nemohou být „já“. To je cesta k osvobození (Williams, Tribe, 2011, 64-71).

1.2.2 Závislé vznikání

Karma koreluje s všeindickým pojetím činu ve smyslu příčiny a účinku, který je neodvratný a vrací se bytosti zpět v tomto nebo příštím životě. Nositelem karmy je myšlenka, řeč a čin (Knotková-Čapková, 2005, 198). Prospěšné a neprospěšné karmické záměry přinášejí jako svůj karmický následek příjemné a nepříjemné prožitky, a to spolu se specifickým psychofyzickým organismem, který bude tyto prožitky prožívat. Prožitky strasti nepřichází od druhých (bůh, ostatní lidé), nýbrž si je jedinec utváří sám a je za ně zodpovědný (Williams, Tribe, 2011, 80-81).

Ono domnělé „já“ se může vyskytnout jen jako následek spojení kauzálních podmínek. Jedná se pouze o sled příčin a následků, který nemůže být logicky neměnný a nemůže to být proto „já“. Buddha nahrazuje myšlenku světa založeného na „já“ odkazem na dynamiku prožitků založenou na ústředním postavení příčinné podmíněnosti. Strast vzniká z příčin, takže jejich odstraněním můžeme skoncovat i se

strastí. Proto Buddha propojuje vznik strasti s neosobním zákonitým principem. Znovuzrozená bytost je spojena s bytostí, jež zemřela, zákonem příčiny a následku. Na základě eticky prospěšných či neprospěšných skutků (karmanů), které vykonala v jednom nebo více životech, vzniká další zrození. Karmický zákon drží celý proces pohromadě. Buddha tvrdil, že to vše platí i o průběhu života, tj. k neustálým změnám v souladu s karmou dochází i během jednoho života (Williams, Tribe, 2011, 71-78).

1.2.3 Typy zrození

Podle Buddhy existuje pět/šest typů znovuzrození. Člověk se může znovuzrodit v pekle, v podobě zvířete, ducha, člověka nebo boha. Některé buddhistické texty hovoří o šesti zrozeních, přidávají polobohy, kteří vedou s bohy neustále válku. Šest typů znovuzrození je známější na Západě, hlavně z tibetských vyobrazení „kola života“ (Williams, Tribe, 2011, 82-83). Tibetské kolo života vysvětluje znovuzrokování na základě karmy. Zrození do jedné ze šesti říší bytí se odvíjí od zásluh, kladných i záporných, které daná bytost v předchozích životech nashromáždila (Bělka, 2014, 42).

Za špatný úděl je považováno znovuzrození v pekle, v podobě zvířete nebo ducha, zatímco znovuzrození v podobě člověka, poloboha a boha je dobrým údělem. Ve špatných údělech převládá strast nad radostí. Dobré úděly v případě znovuzrození v podobě boha zahrnují převahu radosti nad strastí, v podobě člověka je míra radosti a strasti vyrovnaná. Člověk se stane takovým, jaká je jeho mysl (Williams, Tribe, 2011, 83). V žádné sféře není bytí věčné, vždy existuje možnost zrodit se v jiné říši (Bělka, 2014, 53).

1.2.4 Meditace

Člověk může dosáhnout vysvobození prostřednictvím meditace. Mysl se oprostí od překážek a zákalů, kvůli kterým je člověk ponořen v sansáře. Ti, co jsou pod vlivem zaslepenosti nebo má jejich mysl tendence k nestálosti, mohou začít s bdělostí zaměřenou na dýchání. Tato meditace se stala velmi známou v moderním světě (Williams, Tribe, 2011, 90-91).

2 Reinkarnace a karma v hinduismu

2.1 Prvky hinduismu a dějiny

Sjednocujícím hinduistickým prvkem je víra v reinkarnaci, podle které prochází duchovní entita každé bytosti (átmán) nekonečným řetězcem životů, dokud není z koloběhu (sansáry) vysvobozena. Společnou základnu poskytuje hinduismu také víra v karmanový zákon, kdy jedincův souhrn skutků určuje kvalitu jeho příštího zrození a osudu (Zbavitel, 2007, 8).

Během dvou tisíciletí, která dělí klasické hinduistické texty od dnešního jihoasijského hinduismu, se mnohé změnilo. Máme-li charakterizovat hinduistu v jižní Asii, rozhodně bude věřit v karmu a sansáru, uctívat posvátné texty a jistá božstva a uznávat povinnost uspokojit své předky zplozením potomka. Bude projevovat asketické sklony prostřednictvím půstů a slibů a hájit svůj postup v životních cílech a snahách vedoucích ke konečnému vykoupení (Knipe, 1997, 23).

2.2 Mytologizace vesmíru

Hinduisté věří, že do člověka vešli bohové a jsou v něm usazeni. Přestože pobývají bohové v transcendentní, nezjevné, neomezené říši mimo sansáru, jsou v sansáře aktivně činní (Knipe, 1997, 117-118).

Hinduismus se pojí s jednou z nejrozvinutějších tradic zádušních obřadů v dějinách náboženství vůbec. Ti, co postoupili do jiných říší, z nichž se později znovuzrodí (dokud nedojde k vysvobození ze sansáry), jsou na živých závislí v trojím ohledu – oběťmi manter, jídla a vody. Na oplátku pečují o potřeby živých (Knipe, 1997, 121). Zesnulý musí být rituálně uznán za zbožštělého, jelikož tak vlivné postavení nezískává automaticky. Po smrti je potřeba deseti dní obřadů stejně jako ihned po narození. Představují deset lunárních měsíců, kdy se plod vyvíjí (Knipe, 1997, 138).

2.3 Třídění vesmíru

Pro hinduismus je typická idea „tři plus jednoho“. Z nezjevného vystoupí svět – svět vlastností a vjemů, které jsou propletené jako provaz. Existuje prastarý strukturní princip, tzv. „trojčlenný žebříček“. Na tomto principu je vystavěno chápání světa, tj. védy, vesmír, třídy lidí jsou trojí a sestupně uspořádané podle funkce. Nad tímto celkem

je oblast čtvrtá: transcendence, nezměnitelnost, nesmrtelnost. Čtvrtý prvek se pojí se zhroucením mnohosti a návratem trojdílného stvořeného světa do prvotní jednoty. Slavným příkladem je Puruša, který ustavil svět prostřednictvím oběti, tj. promítnutím oddělených částí své osoby v hierarchické bytí. Jeho sebezničení se stalo vzorovým činem a osudem všech tvorů po něm.

Jedinec může vystoupit životními stadii v sansáře až k bodu transcendence. Může objevit věčný átman, „já“ totožné s nekonečným duchem, které nelze zabít. Individuální átman je ve skutečnosti brahma (Knipe, 1997, 125-130). Brahma i átma jsou jedinou pravdou, která není pomíjivá (Knotková-Čapková, 2005, 116).

2.4 Recyklace vesmíru

D. M. Knipe ve svém díle (1997) uvádí, že ústní a později písemné podání, které jako první srozumitelně přineslo učení o karmě a sansáře, totiž upanišady, bylo plodem pozdně védského období. Diskutovalo se o prastarých otázkách vesmíru, jenž měl trvat díky konání (karma) člověka, který prováděl oběť. Jazyk těchto textů byl ale nový, radikální. Tyto nové generace autorů se staly duchovní elitou a inspirovaly ty, co hledali vysvobození od veškerého zrození a smrti.

Pojem karmy a sansáry se postupně vyvíjel z védských principů. Rané védské náboženství předpokládalo odpovědnost lidí za rituální úkon při oběti. Ta zajišťovala oběh kosmických energií a vedla k neustálé obnově světa a osobní obrodě obětníků. Zákon karmy byl stručný – rituální úkon byl povinností lidí a dosahoval okamžitých a zjevných kosmických, společenských a individuálních výsledků.

Po raném védském světonázoru přichází v šestém století př. n. l. pozdně védské poznání, kdy se spojují dvě nová pojetí. Zaprvé, karma začíná zahrnovat veškerou činnost jako součást řetězce příčin a následků. Nejde jen o obřadní rituály. Zadruhé, trvalý a úspěšný dlouhý život v tomto světě již není vhodným cílem, ale břemenem, z něhož lidé musí hledat únik (Knipe, 1997, 132-134). Důraz na rituál a čin prostřednictvím oběti nahrazuje důraz na duchovní poznání. Nepochopení podstaty bytí plodí negativní karmany (Knotková-Čapková, 2005, 115-116). Pro příznivé výsledky karmického procesu existují v hinduismu tři cesty: cesta činu – plnění rodinných a společenských povinností, cesta vědění – odstranění iluzí duality a cesta oddanosti – víra v božské bytosti (Wolf, 2016, 124-125).

Pro klasický povědský hinduismus je zásadním problémem to, že světu i člověku chybí trvalost, protože jsou stvořeni k zániku. Světy, bohové, démoni a lidé se mění, pouze odhalené „já“ je beze změny. Upanišady píší o epochách, jugách, kdy dnes žijeme ve čtvrté, nejbídnější epoše, tzv. kali-juze. Světový čas a prostor neustále upadá, degeneruje. Lze to odměřovat srovnáním s bohem Brahmou. Čas, který je obnovitelný a může začínat nový oběh, je čas sansáry vesmíru či sansáry jednotlivého lidského života. Člověk tu jen přebývá a musí teprve objevit „já“, které není z tohoto světa (Knipe, 1997, 135-136).

V upanišadách byly reálné dvě nebeské cesty pro zemřelé, tj. cesta bohů a cesta otců (předků). První cesta vede do absolutna, do světa brahma, a je pro ty, kteří se nevracejí k pozemským zrozením. Naopak návrat je popsán jako cestování přes Měsíc na Zemi prostřednictvím deště, přes rostlinu, kterou pozře člověk/zvíře a z jehož lůna se zesnulý, podle své karmy, znovuzrodí. Navzdory své starodávnosti je to stále přetrvávající jev. Karma individuálního člověka se nerozpouští, nýbrž se přenáší, a nepřestává ovlivňovat, dokonce určovat, celou dobu života v sansáře (Knipe, 1997, 138-139). Od období upanišad je v hinduismu konečným cílem člověka vysvobození (mókša) z koloběhu znovuzrozdování (Knotková-Čapková, 2005, 112).

Kosmické energie a prvky jsou obnovitelné zdroje. Vesmír se neustále obnovuje, je to proces nutného a opakujícího se umírání, který poskytuje novou existenci světu, jeho prvkům a všem obyvatelům. Oběť, která podle hinduismu dala do pohybu první kosmické zákony, probíhá nepřetržitě, jinak by svět zanikl (Knipe, 1997, 144).

3 Akulturace východních nauk, moderní religiozita a zrod současné alternativní spirituality

3.1 Akulturace hinduismu v kontextu

Na Západě se poslední dvě století objevují v různých kontextech představy, které mají svůj původ v „koloniální vědě“. Hinduismus ovlivňoval západní kultury, aniž by musely přijít do kontaktu s hinduisty (kromě koloniálního styku), přímý kontakt Evropanů s Indií byl vzácný. Větší vliv na akulturaci hinduismu měl tisk. O hinduismu v tisku psali autoři, kteří v Indii nikdy nebyli. To způsobilo, že např. karma není na Západě chápána jako čin, jako je tomu v původním indickém kontextu, ale spíše jako abstraktní zákon příčiny a následku. Tak karmu pojímali i čeští okultisté (Fujda, 2010, 9-11).

Jistá krize, která zasáhla koncem 19. století západní/české intelektuály, byla zapříčiněná modernizací a zároveň vedla Evropany k hledání náboženských inspirací v neevropských tradicích. Určitou formu náboženského vypořádání se s modernizací přinesl i okultismus, v němž probíhala akulturace hinduismu nejintenzivněji (Fujda, 2010, 18). V posledních dekádách 19. století i američtí metafyzičtí spisovatelé začali uvažovat o východních ideách, např. o možnosti reinkarnace (Bender, 2010, 132-133).

3.2 Modernizace a indologie

Pro akulturaci hinduismu v Evropě byla zásadní indologická studia, která vznikla na konci 18. století v Kalkatě a která přispěla ke vzniku dvou kulturních hnutí, tzv. „renesancí“. V popředí „orientální renesance“ byl vliv indických objevů na evropské kultury, jakým způsobem byly v Evropě přijímány a interpretovány prvky z Indie. „Orientální renesance“ v Evropě pronikla do okultismu. „Indická renesance“ spustila v Indii kulturní transformace a vedla ke vzniku takové religiozity, která se mohla prosadit i na Západě (Fujda, 2010, 68).

Pod vlivem kolonialismu britští orientalisté významně ovlivňovali kulturní dění jak v Evropě, tak reinterpretovali indická náboženství v Indii. Docházelo podle nich v Asii k odklonu od autentické tradice. Indové, jako Svámí Vivékánanda, tomu uvěřili a chtěli se navrátit k nezdegenerovaným védám (Fujda, 2010, 78).

3.2.1 Orientální renesance v Evropě

Významnou myšlenkou byl příbuzenský vztah mezi Indy a Evropany. To vedlo k uvažování o renesanci Evropy prostřednictvím oživení klasického indického dědictví. V polovině 19. století se indologie více profesionalizovala (Fujda, 2010, 82-83).

Arthur Schopenhauer (1788-1860) poznamenal akulturaci buddhismu a hinduismu v Evropě po řadu následujících generací. Do své tvorby zapracoval i buddhismus, který byl Západem objeven později než védská Indie. Indie byla chápána jako otčina náboženství a Evropané se k ní obraceli, protože chtěli získat své původní náboženství (Fujda, 2010, 89-91).

3.2.2 Indická renesance

Za zakladatele moderní indické filozofie je považován bengálský reformátor Rámmóhán Ráj. Byl indickým konvertitou ke křesťanství, ačkoli podle M. Fárka (2014) význam západních náboženských konceptů nepochopil z důvodu hluboce zakořeněného indického myšlení. Právě jeho nepochopení nám může pomoci vystopovat vliv tradičního indického myšlení. Stal se každopádně náboženským reformátorem hinduismu. Své pojetí hinduismu vystavěl na konceptech převzatých od Britů. Je mu přičítán počátek vzestupu hinduismu jako „globálního náboženství“ (Fárek, 2014, 167-169).

Na sklonku 19. století pobýval na Západě první západní guru Svámí Vivékánanda, který se popasoval s modernizací Indie. Díky tomu otevřel cestu indickým misiím na Západě. Vznikl koncept neohinduismu, který definoval indické tradice pozápadněným způsobem (Fujda, 2010, 94-96). Indové si tento orientalistický diskurz adaptovali. Vivékánanda úspěšně usiloval o modernizaci indické společnosti a zároveň se snažil zachovat tradice a indickou identitu (Fujda, 2010, 124-125).

3.3 Okultismus jako moderní spiritualita

Esoterismus, konkrétně okultismus, hrál při akulturaci hinduismu na Západě významnou roli (Fujda, 2010, 126). Esoterismus je konglomerátem tradic, základním podhoubím, z něhož se zrodila současná alternativní spiritualita (Kostičová, 2020, 23).

Z esoterismu vznikl okultismus kupením nových elementů na již existujícím základě. Tyto nové prvky byly produkty modernizace a sekularizace náboženství.

Okultismus vznikl ve chvíli, kdy začala být esoterická kosmologie chápána v nových vědeckých kosmologiích, které byly založené na kauzalitě (Fujda, 2010, 131, 134).

Z Indie byla převzata představa karmanového zákona, která spojovala esoterické koncepte reinkarnace s moderně vědeckým kauzálním myšlením. Kauzalita byla v okultismu chápána jinak než vědou. Okultismus vycházel z představy světa rozdvojeného na sféru duchovní a materiální. Za důležitější než fyzické působení (vědecký přístup) považoval kauzalitu „duchovní“. Platilo, že má každý takový osud, jaký si zaslouží na základě svých činů. Každý má stejné možnosti nejvyššího poznání. Evoluce se sice odehrávala díky Bohu v pozadí, ale na individuální rovině fungovala podle zákona příčiny a následku. Následky činů vedly k postupnému rozvoji intelektu až k uvědomění jednoty všeho života a k sebepoznání Boha v člověku (Fujda, 2010, 141-143).

Ideu progresivní evoluce přinesla do teosofie její zakladatelka H. P. Blavatská. Této evoluci odpovídá interpretace reinkarnace a karmy, navazující na teosofii. Blavatská byla významnou obnovitelkou esoterismu v podobě okultismu. Logos je v pojetí teosofie souhrn idejí v Boží mysli a každý jedinec v sobě nese zárodek božského Logu. Podle teosofů je k dosažení cíle lidského života čili sjednocení s božstvím potřeba mnoho životů kontinuální mravní očisty a hledání pravdy (Fujda, 2010, 193-198). Teosofové kritizovali asijské názory, že se lidé mohou inkarnovat ve zvířata. Člověk se nemůže vrátit zpět a takto se zdegenerovat vzhledem k darwinistické teorii (Bender, 2010, 134).

3.4 Akulturace hinduismu v českém okultismu

3.4.1 Teosofie

Teosofie integrovala indické prvky do dosavadních západních esoterních tradic a spolu s evolucí významně modernizovala esoterismus do podoby, která předznamenává současnou alternativní spiritualitu. Díky působení teosofie došlo v evropském esoterismu k etablování takových témat, jako je např. reinkarnace (Kostičová, 2020, 25).

Teosofická společnost v českém prostředí hrála v kontextu akulturace hinduismu důležitou roli. Prostřednictvím překladů přivedla do českého okultismu učení Annie Besantové (Fujda, 2010, 189). Besantová tvrdila, že jsou ve vesmíru hierarchicky

odstupňované úrovně bytí a jim odpovídající úrovně vědomí. Řád tohoto vesmíru se odvíjí od Logu. Projevený svět sestává z částic, které mají různou úroveň vibrací, jíž odpovídá určitý stupeň hrubosti či jemnosti materie. Člověk je v teosofii identický s „Nejvyšším Brahma“ a je utvářen ze všech vesmírných sfér. Podle Besantové existuje pět plání – fyzická, astrální, mentální, buddhická a nirvánická. Až mentální úroveň je klíčová v procesu evoluce a reinkarnace. Nabýváním zkušeností jedince se utváří tzv. kauzální tělo, které nese karmické zatížení jedince. Mocné bytosti, které dosáhly nirvány, nejvyšší stránky božství v nás, átmana, dokazují, že Logos zaručuje konečné vítězství duše nad hmotou (Fujda, 2010, 200-205).

Česká teosofická společnost kladla důraz na znovunavázání vztahu v těle uvězněného univerzálního ducha átmana s jeho původním zdrojem. Jedinec musí porazit svou nižší přirozenost, aby poznal vtělený Logos (Fujda, 2010, 207-208).

3.4.2 Karel Weinfurter a česká škola křesťanské mystiky

Česká škola křesťanské mystiky je jednou z tradic českého okultismu, jejímž zakladatelem je Karel Weinfurter. I když označil školu jako křesťanskou, byl u nás neaktivnějším šířitelem hinduismu (Fujda, 2010, 241).

Weinfurter popíral možnost splynutí s Bohem pouze svým vlastním úsilím. Překážkou je dle něj karmická zátěž, jíž se nemůže člověk sám zbavit. Kritizoval na okultistech, že se snaží jen o sebeočišťování, které je předepsáno indickou mystikou. Mystika křesťanská také vyžaduje, aby měl člověk čistou mysl a skutky, ale přidává k tomu obětování hříchů svému Pánu, který ho následně očistí milostí (Fujda, 2010, 245-246).

Weinfurter kladl důraz na duchovní znovuzrození. Nebyla pro něj důležitá osoba Kristova, ale Kristus jako univerzální archetyp. To Weinfurterovi umožnilo přejímat mimokřesťanské, hlavně indické prvky (Fujda, 2010, 260). Poprvé se seznámil s myšlenkou reinkarnace a karmy prostřednictvím teosofie Blavatské a Besantové, z čehož rozvinul svou koncepci mystického znovuzrození. Reinkarnaci pojímal jako prostředek sebevzdělávání, které je reálné i přes působení karmanového zákona, a to díky Boží milosti. Karmanový zákon je zákonem božské spravedlnosti. Je to nevědomá vrstva psyché, která musí být usmrcena touhou po dobrém a oddáním se Boží milosti. Svobodná vůle je podle Weinfurtera iluze, ovšem jen potud, pokud člověk

neprošel mystickou smrtí a znovuzrozením. Nastoupení mystické Cesty je možné jen díky působení Boží milosti. Dochází k vymazání následků činů. Dosažením cíle mystik sjednotí svou vůli s vůlí božskou. Vůle se tím stává absolutně svobodnou (Fujda, 2010, 261-264).

K. Weinfurter uvedl do Československa překlady Vivékánandových přednášek. Přeložil Vivékánandovu knihu Karmajóga (1920), která zdůvodňovala zákon příčiny a následku a popisovala jednání, které nebude plodit další následky v podobě karmanové zátěže a samo o sobě povede k poznání a sjednocení s absolutnem. Pokud teosofové získali z indických spisů něco praktického, byla to právě karmajóga (Fujda, 2010, 281). Vivékánanda inicioval seberealizaci jako jednu z hlavních otázek neohinduismu a představil ji jako cíl pro všechny lidské bytosti (Altglas, 2014, 218).

3.5 Krize z modernizace

Okultismus byl záležitostí první industriální moderny. Začal se u nás rozvíjet v 90. letech 19. století. V kontextu modernizace dominovalo paradigma sekularizace (Fujda, 2010, 29). Sekularizace ale nebyla úpadkem náboženství, došlo hlavně k úpadku náboženských institucí. Je specificky evropským fenoménem (Kostičová, 2020, 14-15).

Třemi zásadními aspekty modernizace byla racionalizace, generalizace literární kultury a individualizace. Náboženství se v důsledku rozvoje technologií tisku a generalizace literární kultury stalo individuální záležitostí. Textová religiozita se odrážela v psychologizaci a internalizaci morálky jako záležitostí svědomí (Fujda, 2010, 33-36). Týká se to i textů např. z Indie, které byly volně interpretovatelnými kulturními zdroji. Není důvod odvozovat vlastní doktrínu z jediného textu či textů jediné tradice. To je ideální pro přebírání textů z jiných než domácích kulturních tradic (Fujda, 2010, 49-50).

Proces, při němž se generuje světonázor, lze popsat jako bricolage. Zavedl ho do společenských věd francouzský strukturální antropolog Claude Lévi-Strauss. Je to proces, s jehož pomocí každý z nás generuje svůj vlastní světonázor. Tento proces je důležitý pro západní alternativní spiritualitu, která zdůrazňuje, že nepodléhá žádným pravidlům, ačkoliv se to v praxi ukazuje jako iluzorní. Hlavním kritériem pravdivosti má být osobní zkušenost (Kostičová, 2020, 8-9).

Praktiky a představy jednotlivých náboženství jsou zbaveny části původní tradice a zasazovány do nového individualizovaného kontextu. Detradicionalizace náboženských praktik a představ vychází z postupující globalizace, která je dalším z význačných procesů modernizace. Globalizace zprostředkovává mezikulturní výměnu různých náboženských věrouk a praxí. Nová náboženská hnutí tedy vznikají jako následek silícího kontaktu mezi kulturami (Vrzal, 2014, 142).

3.6 Sekularizace náboženství a současná alternativní spiritualita

Některé sekularizační teorie počítaly s postupným oslabením náboženství v moderních společnostech. Jedním z hlavních představitelů tohoto tvrzení byl sociolog Peter L. Berger, který sekularizaci označoval „proces, při kterém se různé segmenty společnosti a kultury oddělují od nadvlády náboženských institucí a symbolů“. Přesto již mnoho současných badatelů sekularizační paradigma opouští. Nakonec i podle Bergera není dnešní svět méně náboženský než dříve, v některých oblastech spíše naopak. Nazývá to „desekularizací světa“ (Vrzal, 2014, 142-143).

Modernizace způsobila přetnutí posledního božského pouta s naším světem. Místo toho existuje transcendentní Bůh, který nám nemůže s ničím pomoci. V moderní sekulární společnosti je proto významný intenzivní osobní vztah k Boží transcendenci, čímž se udržuje Bůh ve světě. Vědomí Boží transcendence vede k důrazu na soupodstatnost skutečného Já a božství, k mystice božské jiskry v srdci (Fujda, 2010, 64).

Na Západě je na jedné straně vidět značný rozmach individualizované a detradicionalizované spirituality, která klade důraz na rozvoj vlastního já. Na druhé straně lze zaznamenat i nástup tradicionalistických náboženských skupin, které jsou také reakcí na moderní kontext (Vrzal, 2014, 143). Příkladem je spirituální organizace buddhismus Diamantové Cesty, jíž se můj empirický výzkum bude zabývat.

Společnost byla v 19. století stále ještě významně křesťanská. Ve světovém kontextu způsobila převrat především druhá světová válka a padesátá léta (významná sekularizace). V šedesátých letech došlo k boomeru nových spiritualit, které v následujících padesáti letech zažily obrovský rozmach. Hovoří se především o New Age, každopádně jde o mnohvrstevný proces, kdy vznikají nová náboženská hnutí i různé fenomény alternativní spirituality (Kostičová, 2020, 14–15). "Spiritualita" je

chápána jako osobní, individuální forma prožívání a potřeb, zatímco „náboženství“ je systém, s nímž se pojí náboženské organizace, instituce a hierarchie (Kostičová, 2020, 5).

V 60. letech se objevil široký proud kontrakultury (Vrzal, 2014, 144). Kontrakultura měla podobu generační revolty proti rodičům a proti atmosféře padesátých let, která byla konzervativní, na vědecké rovině ateistická a zakořeněná v americkém protestantismu (Kostičová, 2020, 32). Lužný tvrdí, že „toto odmítnutí bylo v kulturní rovině spojeno i s otevřeností vůči vlivům jiných kultur, přičemž se tato stránka kontrakulturního protestu projevila v zájmu o asijskou kulturu, hlavně buddhismus, hinduismus a taoismus.“ (Vrzal, 2014, 144).

3.6.1 Pojetí individuální duše

Pro pojetí duše v současné alternativní spiritualitě je stěžejní koncept vědomí. Je to právě otázka přetrvání vědomí po smrti, co je jádrem thanatologie současné alternativní spirituality. Jedním z cílů současné alternativní spirituality je idea transformace vědomí, tj. proměna ve vyšší duchovní bytost.

Současná alternativní spiritualita pracuje s napětím ve vztahu ega a vyššího já. Ego je nízká, chtivá část lidské osobnosti, které jde pouze o naplnění osobních potřeb. Ve spiritualitě je chápáno negativně, je třeba ho „zabít“. Tím získáme přístup k vyššímu já, hlubší vrstvě lidské osobnosti. Ta nás pak dovede k lepším vztahům s ostatními bytostmi i k vlastnímu optimálnímu rozvoji (Kostičová, 2020, 42-43).

3.6.2 Reinkarnace a karma v alternativní spiritualitě

Většina současné alternativní spirituality se v současnosti přiklání k myšlence reinkarnace. Reinkarnuje se vyšší já, nicméně jeho vztah k individuálnímu vědomí není jasně vymezen. Zdá se, že si naše individuální vědomí může vybrat, zda se nechá zaslepit egem, nebo se dokáže propracovat k vyššímu já a splynout s ním. Z toho vychází posmrtný osud. Běžně je užíván koncept karmického zákona, zejména s důrazem na karmické úkoly – člověk se během svých inkarnací proměňuje, evolučně stoupá a řeší úkoly, které si sám klade (respektive mu je klade jeho vyšší já). Nezvládne-li člověk vyřešit karmické úkoly, přerodí se znovu do podobných podmínek, případně do ještě horších. Typickou myšlenkou současné alternativní spirituality je, že

nic není náhoda a vše je záměr naší duše. V každém z nás spočívá božství, které jen čeká na to, až bude objeveno a uplatněno (Kostičová, 2020, 43).

3.6.3 Identita

Na Západě má víra v reinkarnaci kořeny v moderních představách o individualitě, čímž se liší od východního pojetí. Představa individuální duše vznikla jako strategie pro rozvoj sebe sama (Walter, 2001, 25). Moderní lidé rádi používají ideu reinkarnace pro zkoumání sebe sama či k potvrzení nesmrtelnosti a kontinuity. Kontinuita se při užívání moderní identity projevuje i v pohlaví a stavech (Walter, 2001, 24-25).

Lidé, kteří interpretují identitu postmoderním způsobem, se nesnaží najít sebe sama jako stabilní já. Představa reinkarnace umožňuje, aby si člověk hrál s úplně odlišnými identitami – odlišným pohlavím a stavy. Tento přístup je spjat s hnutím New Age a konzumerismem. Nejde o vážnou konstrukci identity (Walter, 2001, 25).

3.6.4 Instituce a organizace

Od 80. let začaly vznikat instituce, které se výrazně liší od institucí křesťanských. Především jsou adaptované na všeobecnou tekutost a pohyblivost postmodernity, a členství v nich je dobrovolné. Na individuální rovině je typickým příkladem duchovní osobnosti hledač (seeker), který se nevztahuje k fixní doktríně ani konkrétní instituci a obojí využívá dle svých potřeb. Toto hledání směřuje k prohlubování spirituální zkušenosti, osvobození a transformaci (Kostičová, 2020, 52-53).

Alternativní spiritualita se současně vyvíjela s audiovizuálními médii jako rozhlas, televize a film. Obrovské možnosti internetu předkládají příznivcům alternativní spirituality množství obsahů, které jsou často vytržené z kontextu, zlidovělé nebo transformované. Snáze tak dochází k bricolage. Vzhledem k tomu, že zdroje jsou v zásadě stejné, má tento individuální světový pohled podobné rysy, v nichž lze rozeznat základní myšlenky a hodnoty. Na jednu stranu populace čerpá svoje světový pohled a etické koncepty z populární kultury, na druhou stranu se sama podílí na jejich kreativním udržování, přetváření a šíření (Kostičová, 2020, 66-68).

V rámci alternativní spirituality vznikají i nová náboženská hnutí. Charismatická autorita hraje v současné alternativní spiritualitě stále významnou roli. Kolem konkrétních duchovních učitelů a osobností se mohou formovat buňky jejich ctitelů.

Specifický případ představují skutečné oficiální organizace založené za účelem šíření učení zakladatele nějakého hnutí. Jednou z organizací je např. Buddhismus Diamantové Cesty linie Karma Kagjü (Kostičová, 2020, 54).

Buddhisté mají své lamy, kteří představují reinkarnaci jedné a té samé myslí. Lamové zastupují Buddhu a jeho učení. Hlavou školy Karma Kagjü je 17. karmapa, který je prvním vědomě se reinkarnujícím lamou, je to 17. reinkarnace myslí. Diamantová cesta se vyznačuje především důvěrou v učitele. Žáci jsou připraveni chovat se jako buddhové, dokud této úrovně nedosáhnou. Tento druh buddhismu oslovuje na Západě nejvíce lidí. Členové usilují především o pomoc ostatním. Kdo chce pomáhat ostatním bytostem, nemůže zůstat u vysvobození, musí dosáhnout osvícení. Centra buddhismu Diamantové cesty linie Karma Kagjü rozvíjí od 70. let 20. století západní přístup k Buddhovým nejvyšším učení. Znalosti tradice Karma Kagjü, jedné ze starých škol tibetského buddhismu, jsou zprostředkovávány v rodných jazycích a stylem, jenž odpovídá naší kultuře. Od Buddhových dob to probíhá výhradně ve formě přenosu živého odkazu zkušenosti z učitele na žáka. Škola Kagjü odvozuje své jméno od ka = ústní, gjü = linie, odkaz. Učitel je metodou rozvoje, a proto je mu prokazována oddanost, což je nejrychlejší cesta k osvícení. Dochází ke splývání učitele a žáka. Bez učitele není možné Diamantovou cestu pochopit ani se po ní vydat. Hlavní meditací gurujógy Diamantové cesty linie Karma Kagjü je meditace na 16. Karmapu. Příkládám úryvek: „Pomyslíme na příčinu a následek, na to, že sami určujeme, co se bude dít. Naše dřívější myšlenky, slova a činy vytvořily naši současnou situaci, a právě teď zaséváme semínka naší budoucnosti.“ (Lama Ole Nydahl, 2009).

Mnohá z nových náboženských hnutí odkazují na nějaké dávné učení. Např. hnutí Haré Kršna je pokračováním tradice indické tradice (višnuismu), která má za sebou přes 500 let dlouhou historii. Vychází z oddanosti k osobnímu Bohu Kršnovi, který byl projevením Višnu (Fárek, 2008, 10). Zlomem ve vývoji nových náboženských hnutí bývá smrt zakladatele či předání učení nástupcům. Tím může dojít ke štěpení uvnitř hnutí, které dokládá Haré Kršna (Vrzal, 2014, 144, 149).

4 Současný sociálněvědný výzkum reinkarnace a karmy

4.1 Anglie

Tony Walter a Helen Waterhouse prováděli výzkum v Anglii, kde sledovali významy, které lidé přiřkládají reinkarnaci, a způsob, jakým se víra (a pokud vůbec) projevuje v životech lidí (Walter, Waterhouse, 2001). Autoři píší, že dotazovaní na reinkarnaci nahlíží z pohledu sebe sama (Walter, Waterhouse, 1999). Zájem o reinkarnaci byl spjat spíše s utvářením moderní identity (Tony Walter, 2001).

Dle výzkumu většina respondentů vážně zvažuje ideu reinkarnace, jen menšina v ní skutečně věří, a ještě méně jich dokáže mluvit o svých zkušenostech z minulých životů. Mnoho lidí předpokládá kontinuitu mezi přítomností, minulostí a budoucností raději než odlišnosti mezi inkarnacemi. Tělo chápou jako nástroj k tréninku (Tony Walter, 2001).

Respondenti obvykle vnímali cíl reinkarnace v pojmech karmy, učení a očištění. Vědomí o reinkarnaci jim poskytuje řešení k problémům utrpení a smyslu života. Na jejím základě si např. vysvětlují strachy, které nepochází z tohoto života. O karmě obvykle hovořili ve smyslu „co si zaseješ, to si sklidiš“. Ne kvůli tomu, aby obviňovali druhé, ale aby si vysvětlili svůj vlastní život.

Nikdo si nepředstavoval možnost jít do nižší životní formy. Tomu odpovídá moderní západní pojetí sebezlepšování, kdežto v Asii se buddhisté snaží v současném životě o dobrou karmu, aby se v příštím životě nenarodili v nižší životní formě. Na Západě podle autorů ztrácí význam sociální kontrola, lidé nemají strach z poklesu do nižší životní úrovně. Někteří tvrdili, že žijí život za životem, dokud nedosáhnou Boha.

Několik respondentů věří v reinkarnaci bok po boku křesťanství, není to samostatný posvátný dílek. V křesťanství činy v tomto životě nesou následky ve věčném osudu (nebe x peklo). Někteří křesťané si kladou otázku, proč může Bůh dovolit tolik zla a víra v reinkarnaci jim poskytuje odpověď na důvod utrpení.

Výzkum došel k závěru, že vědomí o reinkarnaci a karmě nemá na chování lidí v Anglii vliv. Dotazovaní nevěděli, jak přijetí reinkarnace ovlivňuje jejich životy. Autoři si vysvětlují malý vliv víry v reinkarnaci a karmu na každodenní život lidí tak, že

není dostatečně vtažena do západního náboženství či kultury (Walter, Waterhouse, 2001).

4.2 USA

V USA zase Courtney Bender studovala praktiky, jimiž se lidé domáhají svých minulých životů a jež ovlivňují jejich myšlení a chování. Došla k závěru, že lidé začínají upouštět od genealogické historie a kladou důraz na žitou historii, tj. na své vzpomínky. Tyto postupy propojuje několik forem dějin a vytváření minulosti. Jedinci čerpají ze svých mystických vizí minulosti, přičemž nenachází "únik" z přítomnosti, ale spíše zvažují své místo ve světě. Zapojení do praktik a vyprávění o minulém životě účinně rozšiřuje obzory jednotlivců a skupin o vzájemných závazcích.

Současná praxe v USA rezonuje s teoriemi duchovního pokroku, vědeckou verifikací a nadějí ve spřízněnou duši. Dotazovaní se většinou nezajímali ani tak o zjišťování konkrétních podrobností minulých životů, jako spíše o to, jak jejich současní přátelé a rodinní příslušníci zapadají (nebo nezapadají) do životních „spřízněných duší“ a „skupin duší“ (Bender, 2007, 590-610).

Většina příběhů, se kterými se Bender setkala, pochází od cambridgeských metafyziků z Massachusetts. Mystikové vyvolávali z minulého života spojitosti a poznání, aby vysvětlili či upevnili přátelství, potvrdili si životní volby jako součást kosmického plánu a dali smysl celé řadě pocitů, tužeb, ale také odporu. Minulé životy spojovaly různorodé jedince do přátelství, rodinných vazeb a romantických spojení, což narušovalo některé morální vazby a utvářelo lidi nanovo prostřednictvím setkávání a představování si neznámé minulosti. Příkladem je jedna mystická rodina: skupinka lidí přišla s myšlenkou "shluků duší" a tvrdila, že jednotlivá já nejsou nic jiného než "fragmenty" větších shluků duší, které společně postupují, vyvíjejí se a často na sebe vzájemně působí, aby vyřešily specifické problémy v lidských vztazích.

Dotazovaní nepoužívali myšlenky o kosmickém spojení shluků duší k tomu, aby odmítli fyzické rodiny. Kosmické vazby umožnily představit si své současné rodinné vztahy buď jako nezbytné lekce a břemena, nebo jako odměnu za minulé životní zápsy. Mystická a biologická rodina se jen zřídkakdy odlišují, i když je vize neustále se vyvíjející, zdokonalující se mystické rodiny téměř vždy vnímána jako méně problematická, a proto je zdrojem touhy po skutečné intimitě a pohodlí, které se tak

zřídka vyskytují ve světských vztazích. Poznání, že člověk patří k mystické rodině, která se společně reinkarnuje, život za životem, přičemž každá duše přebírá určité nezbytné role, aby se celá skupina vývojově posunula nebo se spojila s Bohem, poskytuje téměř nekonečné zdroje k představování a hodnocení rodinných vztahů.

Obtížné vztahy, špatná rozhodnutí ohledně manželů nebo intimních vztahů, neřešitelné konflikty mezi členy rodiny, nedůvěra, to všechno se naplňuje karmickým významem. Mystická rodina prožívaná nedokonale od života k životu poskytuje mocný prostor k přeorientování vztahů jako důležitých kroků k vykoupení celku. Mnoho Benderových respondentů takto hovořilo o svých rodinách. Doufají, že se v tomto nebo dalším životě spojí s osobou, která je zkompletuje, a s kterou zdolají všechny překážky (Bender, 2010, kap. 4).

4.3 Psychologizace exotických náboženských zdrojů

Francouzská socioložka Véronique Altglas se zabývala popularizací neohinduistických náboženství v kontextu psychologizace sociálního života v moderních průmyslových společnostech. Přišla s tvrzením, že jsou exotické náboženské zdroje chápány jako svépomocné nástroje, které dláždí cestu k seberealizaci a sebenaplnění. V Anglii a Francii dělala výzkum s respondenty, kteří se nehlásí k východním náboženstvím, ale idealizují si je jako nadčasově věčné a autentické zdroje moudrosti.

Tato problematika je spjatá s rostoucí tendencí interpretovat každodenní životní problémy, jejichž řešení se nachází v proměně vlastního já. Psychologizace sociálního života vrhá světlo na šíření technik a postupů, které mají jednotlivcům pomáhat se změnou postoje, rozvinutím potenciálu, realizací sebe sama a dosažením sebenaplnění.

Respondenti přisuzovali božskost každé lidské bytosti. Jde o vztah mezi Brahmanem, Absolutnem a jeho individualizovaným projevem, átmanem, často překládaným jako "Já". Je potřeba si uvědomit, že to, co nás oživuje, je Brahman. Átman/Já ve skutečnosti není samo o sobě individuální duší. Tím, že dává iluzorní pocit osobní a konečné existence, vytváří bolest a brání člověku poznat Brahmana. Respondent vypověděl: „Velkým rozdílem je, že křesťanství je o tom, že je Bůh oddělený od vás a Bůh je dokonalý a vy ne. Vy jste slabí, jste hříšníci a cítíte se tím

naprosto znemožnění. Je to, jako byste zcela potřebovali, aby vás tento člověk zachránil, zatímco východním pojetím jde o to, aby vás posílila.“

Dalším příkladem, který osvětluje psychologizaci hinduismu, je reinkarnace. Respondenti vnímali reinkarnaci pozitivně. Reinkarnaci popisovali jako evoluční proces a příležitost k sebezdokonalení. Líbila se jim možnost prostřednictvím činů měnit život. Jejich hlavním životním cílem byl spíše osobní růst než konečná realizace já, která vede ke spáse.

Jak Altglas uvádí, takové psychologizované chápání náboženství existuje díky tomu, že byla výuka nových náboženských hnutí formována podle západní terapeutické kultury. Úspěšná exotická náboženství jsou ta, která se dokázala přizpůsobit novým očekáváním. Neohinduismus a buddhismus tak poskytují v euroamerických společnostech přitažlivý systém významů prostřednictvím kombinace étosu terapeutické kultury a exotiky (Altglas, 2014, kap. 5).

5 Metodologie

Výzkum je kvalitativní a výběr jedinců proběhl nepravděpodobnostním účelovým způsobem. Podmínkou výběru bylo, aby respondent v karmu/reinkarnaci věřil či o ní alespoň uvažoval. Ve výzkumu jsem se dotazovala 17 respondentů, kteří vzešli z osobních kontaktů, metody sněhové koule a část dotazovaných tvoří lidé, kteří navštěvují místo, které se pojí s tématem mého výzkumu (buddhistické meditační centrum, orientální obchod). Cílem nebylo najít reprezentativní vzorek, ale zjistit významy, které lidé přikládají reinkarnaci a karmě a zjistit dopady víry na jejich myšlení a jednání. Vzorek sestává z vícera věkových kategorií (od studentů vysokých škol po seniory nad 70 let) a z vícera sociálních postavení. Jména respondentů ponechávám anonymní, jak jsem slíbila.

Rozhovory probíhaly polo-strukturovanou hloubkovou formou. Měla jsem předpřipravené otázky, ale nechala jsem respondenty o tématu volně hovořit, abych co nejlépe porozuměla jejich přemýšlení. Obvykle trvaly jednu až dvě hodiny. Rozhovory jsem si se svolením nahrávala.

Poté jsem si sepsala jednotlivé důležité body u každého jedince a z porovnání výpovědí mezi nimi jsem utvořila shrnující tvrzení, která dokládám citacemi. Neoddělovala jsem reinkarnaci a karmu od sebe, neboť byly ve výpovědích velmi úzce provázané. Empirická část je rozdělena do tří kapitol: nejdříve se zaměřím na to, co podle respondentů znamená reinkarnace a karma, na počátky víry, na pozitivní/negativní vnímání a na pojetí smrti. Poté budu zkoumat vliv na myšlení, a to vliv na strach ze smrti, chápání vztahů, situací, strachů, fobií, a konkrétní případy, kdy lidé o reinkarnaci a karmě přemýšlí. Nakonec popíšu vliv představ na jednání, dobré a špatné skutky a životní styl. U každého bodu se zaměřím nejdříve na pojetí českých nebuddhistů a poté buddhistů Diamantové cesty.

Buddhisté byli jen čtyři, jelikož jsem vycházela ze zahraničních výzkumů, z nichž byli příslušníci východních náboženství vyloučeni. Zároveň škola Diamantové Cesty má na vrcholu autoritu lamu, jehož výpovědi žáci považují za pravdivé, a tudíž se očekává, že jejich víra bude identická, protože následují jedno a to samé učení.

6 Představy reinkarnace a karmy v českém prostředí

V rámci reinkarnace a karmy se respondenti shodují v tvrzení, že po smrti umře pouze fyzická schránka. Duše, která zůstává, se převtěluje do dalšího těla. Tento koloběh zrozování udržuje fungování karmického zákona příčiny a následku.

„Beru to jako naprosto přirozenou cestu tý duše, která má mnohem větší přesah, než je jenom jeden tenhle život a spíš je to jak nějaký jednotlivý epizody jednoho seriálu, kterej pořád probíhá.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

„Když nepřijmu věci bez odporu, s pokorou a láskou, tak si zapisuju karmu, tu si nesu z minulejch životů. Když to zvládnou, tak se to rozplyne jak pára nad hrncem a karma není. Mám karmický zápisy z minulých životů, narodím se, mám to tam.“ (muž, 70 let, vysokoškolský učitel)

Lidé často tvrdili, že si duše sama vybírá další zrození podle zásluh z minulých životů. Naplňuje si, co se chce naučit, co ještě v minulých životech nezvládla. Karty jsou rozdané, alespoň ty základní body v životě – duše si naplňuje všechny bytosti a situace, které ještě nevyřešila.

„Každá reinkarnace, každej život, kterej si ta duše vybere, tak si ho vybírá proto, aby se něco naučila, něco novýho, aby něco novýho zažila, o něco novýho se rozšířila a tak. Ty si vlastně dovolíš trpět a zároveň cejtíš, jak je to v rámci dlouhýho řetězce tý duše jen takový malinkatý zrnečko, který nám zrovna spadlo do boty. Je takhle duše ve vzduchoprázdnu a říká si: ‚Tak já bych se chtěla naučit milosti, to cejtím, že bych se potřebovala ještě zdokonalit. Další duše na to, to je super nápad, tak víš co, já budu tvůj manžel, budu tě neustále štvát, budu ti neustále nevěrnej, ale ty mě budeš moct milovat, takže si na tom krásně nacvičíš odpuštění a milost‘. To, že ty od tý lekce odejdeš, neznamená, že se ti ta lekce znova nevrátí v jiný podobě. To je ten nevyhnutelný růst, kterýmu se nedá utýct. Ta lekce se bude neustále opakovat, dokud se tam něco nestane.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

Duše si taktéž vybere podobu životní úrovně v příštím životě. Kromě lidí byla zmiňována jen zvířata.

„Člověk by se stal třeba kočkou, protože se tak rozhodl. Byla by to jeho svobodná volba tam v tý dimenzi, tam v tu chvíli, kdy my si volíme, do jakýho těla se vtělíme –

jestli budeme žena nebo muž, koho si vybereme jako mámu, tátu. Tam, kde si naplánujeme ty nejtěžší věci pro člověka, kterýma se rozhodneme projít, těma nejvíc bolavýma, tak tam v tu chvíli, jestli si vybereš, že se vtělíš jako kočka – okay.“ (žena, 28 let, nezaměstnaná)

Někteří dotazovaní chápou sebe sama a ostatní bytosti jako fragmenty Boha, který se vyseletoval na naše duše, aby se rozvzpomenul, kým je. Dvě respondentky přímo zmínily příběh o Brahmovi, jenž byl rozkouskovan do našich duší, aby opět poznal podstatu bytí. Všichni jsme jedno a ve všech je stejný potenciál, který je potřeba rozvinout. Představa duality, ega, udržuje proces fungování karmy a znovuzrovnání.

„Myslím si, že máme každé Boha v sobě. To je z Duška. Ten říká, že bohyně rozsekala Boha Brahmou, protože si chtěla jako manželka zahrát hru. Rozsekala ho a kousky toho Brahmou dala do každého člověka. A zahrajeme si hru, že zapomeneš, že jsi bůh a máš na to přijít. Jsme čistý božství, když se narodíš, nejsi ten socializovaný člověk. V tu chvíli, kdy se narodíš a jsi nemluvně, tak jsi čistý božství. Pak si oblékáš lidskou podobu a zapomeneš. A pak to celý ten život hledáš. My taky hledáme, chceme najít smysl, to něco, co nám chybí. A to se mi líbí.“ (žena, 22 let, studentka)

„Reinkarnace, to je celá hra, která končí tím, že my se rozvzpomeneme na to, kdo skutečně jsme. Protože jsme na to kdysi dávno zapomněli. Kdysi dávno jsme žili v jednotě s Bohem, ale pak se stalo něco, kdy vznikla dualita, kdy jsme se oddělili od té naší podstaty, od toho Boha a vznikla iluze oddělenosti, separace. Smyslem každého toho života je to, že my se přiblížíme trošičku k té podstatě. Je to pro mě hra, kterou jsme si vybrali, že jí potřebujeme projít, která má ohromný smysl, a to ten, že se znovu spojíme s tím, kdo skutečně jsme, s tím že jsme sami sobě zdrojem všeho. Je tady furt absolutno, to něco obrovského, čeho ty jsi součástí a máš všechno toho absolutna a zároveň jsi maličká před tou dokonalostí všeho, kterej tomu šéfuje. Má nějaký plán, ty jsi dokonalou součástí toho plánu, bez tebe by to nebylo ono.“ (žena, 28 let, nezaměstnaná)

Respondenti vnímali karmu jako zákon příčiny a následku, a to v pozitivním i negativním slova smyslu. Vše, co člověk dělá, má následky. Karma je školení. Cílem je překonávat svou karmu.

„Karma je pozitivní nebo negativní energie, nějaký lanko. Teď jsem si to představila tak, že se ti z minulého života táhne energetický lanko, provaz. Když je to špatný, tak se ti dějou špatný věci. V minulým životě jsi někoho zabila a teď budeš trpět na nějaký špatný nemoce třeba, abys to pochopila.“ (žena, 23 let, studentka)

„Karma jsou ručičky vah, který vyvažujou to, co se ti děje a furt by měly bejt tak nějak v normálu. Nitka nebo pero střádá tvůj osud nebo píše knížku toho života.“ (muž, 22 let, student, hokejista)

„Karmu lze překonat dobrými skutky, dobrými činy. Karmu můžeme přenášet do dalších životů a nemusíme. Pokud se třeba v tomto životě člověk obrátí k nějaké víře, tak ji může překonat a ona se mu už nevrací.“ (muž, 82 let, reiki léčitel)

Karma může přestat fungovat a člověk je tím pádem spasen. Někteří uvedli, že karmu udržuje lpění, neznalost podstaty věci a jejich cílem je právě překonání této nevědomosti. Přestaneme-li lpět, nebude tu prostor pro karmu a přestaneme se znovuzrozoovat, dosáhneme osvobození. Jeden člověk uvedl, že proces znovuzrozoování může skončit ve hmotě, ale poté pokračuje v neprojeveném světě, tj. reinkarnace nemá konce.

„Ty člověčí vztahy, jakmile je tam, že chceš byt' trošku lpět, a takhle jsou tam ty prstíky, dej mi, dej mi něco, dej mi bezpečí, dej mi klid, dej mi lásku – to přináší bolest, to je tvoření karmy, tím tvoříš karmu a tím se zacykluješ. (žena, 28 let, nezaměstnaná)

„Karmu lze zrušit, ale může ji zrušit takový tvor, nebudu říkat člověk, jako je Buddha. Zjistil, co je podstata věci, a byl vykoupen. A to je v podstatě i v křesťanství. Když byl Ježíš ukřižovaný, tak měl vedle sebe dva lotry – jeden na něj nadával a druhý byl soucitný a Ježíš mu říkal: ještě dnes se mnou budeš v jednom. To byli opravdu lotři, co tady dělali zlé věci, a přesto jeden to měl odpuštěno, ale musí to být někdo takhle veliký. Anebo je ten člověk na hraně, už si zkusil všechno možný a najednou mu to docvakne a je spasen. Dá se to udělat i rychle, ale ne tím chtěním. Musí to být otevřít se srdcem. Chtěním to nejde. Až budeme úplně moudří, tak už se nenarodíme. Když nebudou podmínky, nezbyde chtění, věci, co jsou potřeba pro zrození, ta nevědomost, tak nebudeme.“ (žena, 81 let, seniorka)

„Máš sedm základních čakr a život po životě ti roste hadí síla a blíží se k šesté čakře. Až se dostaneš k ní, k třetímu oku, tam jdeš do neprojeveného světa a ta duše se

vyvíjí dál, tam jsou další reinkarnace, ale už ne do hmoty. To je nekonečný, ta duše se nerozplyne.“ (muž, 70 let, vysokoškolský učitel)

Dva respondenti předurčili, že Země jako místo pro očištění karmy už skončí a že je nejvyšší čas se vysvobodit. V současnosti jsou na Zemi, díky jejím „vibracím“, nejpriznivější podmínky k poznání pravé podstaty bytí.

„My jsme sem padli jako padnutý andělé, andělé jsme my, božský bytosti a padli jsme do člověčiny. Tak to už dál nebude, že už ta Země nebude sloužit proto, aby se sem šly duše očistit, očistit tu svoji karmu. To tak bylo, jenže teď žijeme v čase, kdy rozhodni se, buď si rozvzpomeň, anebo ne. A jestli ne, tak si půjdeš tu svoji karmu očistit, ale jinam, do jiných soustav. Země navýšila své frekvence, že už tady nemůže ta člověčina existovat a bortí se, bortí se celej prohnilej systém. To je ta nová Země.“ (žena, 28 let, nezaměstnaná)

„Na Zemi jsou všechny bytosti, který tady kdy byly, a ty nejnižší bytosti odejdou a bude tady bytů, potraviny, nové technologie.“ (muž, 70 let, vysokoškolský učitel)

Nebuddhisté se v pojetí reinkarnace a karmy v několika bodech shodují/jsou podobné s buddhistickým chápáním linie Karma Kagjü. Často jen užívají jiná pojmenování. Reinkarnace je rovněž úzce spjata s karmou, nelze je od sebe oddělit. Buddhisté hovoří spíše o znovuzrovnání než o reinkarnaci. Nic úplně nepřechází z života do druhého, jde o kauzální souvislost, návyky. Tělo je nástrojem pro pomáhání ostatním. Buddhisté také chápou dualistické prožívání za chybné, za příčinu znovuzrovnání. Všichni tvoříme jeden celek. Negativní karma brání v pravém prožívání, nevidíme svět takový, jaký skutečně je. Buddhisté rozlišují osvobození a osvícení. Poznáním chybného konceptu jáství dochází k osvobození, rozpuštění ega, to je počátek cesty. Osvícení představuje rozvinutí všech dokonalých vlastností, které v sobě všichni máme jako potenciál. Člověk se zrozuje, dokud nedosáhne nirvány.

„Znovuzrození vychází z karmy v minulém životě. Já ty reinkarnaci důležitost nepřikládám, snažím se spíš soustředit na ten život, co je teď, ten je uchopitelný, tady můžu vidět výsledky toho snažení. Zrozuješ se, dokud nedosáhneš nirvány – vyhnutí se kruhu znovuzrovnání. Přejdeš o všechny iluze, všechno je iluze, je podmíněno vnímáním. Uvědoměním se člověk nevymůže z koloběhu, je potřeba to aplikovat. Nirvána znamená, že se dostaneš mimo 6 říší. Je to jen vyšší úroveň existence.“

Zkušenosti máš hluboce v podvědomí, dělaj z tebe toho, kdo jsi, i když si je neuvědomuješ.“ (muž, 21 let, student)

V některých aspektech se ale liší vnímání těchto prvků. Dva buddhisté reinkarnaci nepřikládali důležitost. Buddhisté kladou velký důraz na meditaci. Má-li člověk něco odmeditováno, působení karmy se oslabuje a otevírá se prostor přáním. Meditací se rozpomíná na to, co se naučil v minulých životech. Člověk si podobu těla nevybírá, získává ji pouze na základě své karmy. Respondenti zmiňovali 6 říší, do kterých je možné se znovuzrodit podle převládajících tendencí.

„Ty metody, který používáme na Diamantový cestě, ty meditace by teoreticky mohly způsobit, že člověk dosáhne osvícení už v tomhle životě, ale to by musel být člověk od rána do večera někde v ústraní, a to není úplně náš cíl v tomhle životě.“ (muž, 45 let, zubař)

„Zvířata jsou spojena s nevědomostí, lidi s touhou, polobohové s žárlivostí, bohové s pýchou, hladoví duchové jsou pod zvířaty a jsou spojený s chamtivostí, jejich úroveň vnímání je taková, že mají obrovský břicho a ústa jako hlavičku od jehly, mají obrovské hlad, i když se jim podaří něco pozřít, tak se to přemění na něco nechutného, pořádně trpí, sféra paranoi – pekelná sféra je spojená s hněvem.“ (muž, 35 let, vysokoškolský učitel)

6.1 Počátky víry

Respondenti se začali zajímat o reinkarnaci a karmu často prostřednictvím knih, přednášek, filmů a kontaktů s lidmi, kteří se těmito tématy také zabývají. Někoho ve víře utvrdila osobní zkušenost. V dětství víru v reinkarnaci a karmu často podporovala rodina. Dva respondenti se setkali s převtělováním v rodině prostřednictvím křesťanství, ačkoli se nejedná o stejné koncepty jako ve východních náboženstvích.

„V dětství jsem měla takovou pratetu, byla věřící, a ta nám začala říkat o těch věcech – věřila v Boha, učila nás, že Pánbíček všechno vidí, že je něco vejš a ten mě vidí. A pak začala říkat, že moudří lidé tu byli víckrát.“ (žena, 47 let, zdravotní sestra)

„Já mám náboženství od dětství, rodiče byli věřící, křesťani. Ježíš přijde znovu a vstanou všichni z mrtvých, nevím kdy. I se modlí, odkud přijde soudit živé i mrtvé. Když jednoho dne bude konec světa, všichni se zvednou. Teď jsou lidi někde (ráj, peklo

– to je tady za života) a pak přijde spasitel a vezme je někam, asi do podstaty. Nevěřím v posmrtný peklo, to je tady.“ (žena, 81 let, seniorka)

Buddhisté spojovali první hlubší kontakt s karmou a reinkarnací s příchodem do buddhistické organizace. Vychází z toho, co říkají učitelé, přijde jim to logické.

6.2 Pozitivní/negativní vnímání

Reinkarnaci většina lidí hodnotí kladně. Reinkarnace působí uklidňujícím dojmem, že smrtí (vlastní i blízké osoby) život nekončí, dodává lidem naději.

„Je to výzva, něco končí, něco začíná a je dobrý takhle koukat na smrt. Když umře starý člověk, může začít žít nový život. Je super, že ta duše zůstává, že zažije něco nového.“ (žena, 22 let, hotelová recepční)

Pro menšinu respondentů reinkarnace není útěchou, protože je děsí představa převtělování donekonečna. Pro jednu respondentku je uvědomění, že je tu člověk po tolikáté, depresivní. U jiné respondentky padla zmínka o tom, že lidi, kteří ji obklopují v současném životě, si nebude pamatovat. Pro další respondentku představuje smrt i porod.

„Rození je zbytečný, pořád umírat a rodit se. Neutěšuje mě to, protože i porod je smrt. Když ten plod žije úplně v jiných podmínkách, ve tmě, jinak je živý, nevidí, neslyší, všechno je jinak a najednou šup. Devět měsíců nádhernej život a najednou vyrazíte, tou cestou porodní a tady na něj svítí spousta světél, umyjou ho hned, no to musí být hrůza.“ (žena, 81 let, seniorka)

Karma je rovněž obvykle vnímána pozitivně. Je to stimul, jak má člověk postupovat v duchovní oblasti. Umožňuje člověku jednat jinak, není to nic neměnného. Jiní zastávali ambivalentní postoj, tj. karma je dobrá v tom, že nás učí, poučuje, ale zároveň negativně hodnotili pocity z následků karmického působení. Někteří zase karmu chápali „tak, jak prostě je“, tj. ani pozitivně, ani negativně. Přijímají zodpovědnost za to, co mají, za svou bolest.

„Karmu nevnímám negativně. Je tu pro to, aby si lidi uvědomili nějaký to svoje chování. Učí je to, aby se nějak chovali a jednali.“ (žena, 68 let, kosmetička)

Buddhisté vnímají karmu a reinkarnaci spíše pozitivně. Chtějí se ještě narodit. Chápou kladně, že si je člověk schopen přiznat, že za vše odpovídá sám. Karma poskytuje svobodu ve výběru jednání.

6.3 Po smrti

Vícero dotazovaných zmínilo představu, že po smrti jde duše do neprojeveného světa, do jednoty. Zvykem je po smrti blízkého otevírat okna, aby duše mohla vylétnout. Z jednoty se opět vrací prožít další život s cílem něčeho dosáhnout podle své dosavadní karmy. Výpovědi ale často nebyly konkrétní a odkazovaly na to, že se nikdy nedozvíme holou pravdu.

„Je nějaký univerzální vědomí. Do něj se duše pokaždý vrací, po každém životě se vracíš do univerzálu, zatímco jsi ale pořád zachovaná ve svojí osobní esenci, ve své individualitě, která obohacuje ten celek. Ta duše buď dlí v tom universu, v tom zdroji, anebo se rozhodne, že by se ráda něco naučila nebo že je čas už někam jít, nebo někomu pomoci v rozvoji jiný duši a rozhodne se sestoupit třeba na tu Zemi.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

„Zemřeš, tvoje duše opustí tělo a jde na místo, kde se všichni setkáte – rodina i se psy. Potom když si řekneš, je super, že jsme tady byli, tak se zase někdo vrátí na tu Zem. Tam pozoruje rodinu, kde je třeba těhotná žena. Připravuje se teda na to, že se vrátí zpátky na Zem. Něco musí být po tom životě. Nemůžeš jen tak zemřít s tím, jak složité je náš organismus, naše myšlení, jak komplexní je náš mozek, jak je to propojený se vším, jak můžeš ovládat tělo myslí. Pak musí něco bejt, nemůže to skončit. Musí se něco stát, nemůžeš se jen tak ukončit.“ (muž, 22 let, student, hokejista)

„Reinkarnace je možná, ale ne tady a teď, jak si to lidi představují. Ta nebesa to vyhodnotí a někomu to umožní dříve, někomu až třeba za deset i sto let.“ (muž, 82 let, reiki léčitel)

Podle buddhistů po smrti následuje „mezistav“, kdy se promítají jedincovo nejsilnější tendence a karma, které určují, jaké bude jeho další znovuzrození. Mysl se bez těla chová jako autopilot, podle nejvíce zažitých, nejsilnějších tendencí.

„Mám důvěru v to, co říkají lamové. Když člověk umře, můžou to být dva až čtyři dny, tak se člověk „probere“ a chvíli funguje v rámci světa, kde standardně fungoval, ale samozřejmě už nemá formu. Tělo je mrtvý, ta mysl je ale přesvědčená, že to tělo

ještě žije, protože je to často šok. V první chvíli, kdy je ta mysl návykově zvyklá fungovat 60-80 let, tak se najednou prochází po tom standartním místě. Ale zkusí s někým pomluvit, nikdo ji neslyší. Až si v průběhu několika dní uvědomí, že umřela, tak je potom v šoku. Lamové zmiňují, jakmile má tenhle šok, tak znova usne na pár dní a potom se znova probere, ale svět začíná být víc a víc nejasnej, potom to mysl přitahuje k budoucí existenci, až se vtělí. Nějaký dvě zvířata si to budou užívat, a když se spojí spermie s vajíčkem, tak se ta mysl do toho přidá. Musí mít kontakt s těma zvířatama, že to byli třeba v nějakým minulým životě sourozenci nebo třeba známi. Může to bejt špatnej kontakt, že někdo někomu udělá lumpárnu a z těch podmínek může pak být intenzivní dětství.“ (muž, 35 let, vysokoškolský učitel)

7 Vliv na myšlení

Reinkarnace a karma ovlivňuje myšlení všech mých respondentů. Víra umožňuje nechat věci plynout samovolně. Člověk se nesnaží vše vyřešit před smrtí a ponechává to na další fázi existence. Nemusí se zatěžovat hříchy, protože bude mít možnost dluhy vyrovnat v dalších životech.

Víra dává nadhled nad tím, co se děje. Člověk chápe vztahy a situace kolem sebe, sebe sama, svoje prožívání. Je tolerantnější, umí se více vcítit do ostatních, neodsuzuje. Uvědomuje si, že jsme každý na stejné cestě. Protože ví, že je jeho život následkem příčin, přestává se chápat jako oběť a cítí se zodpovědný za to, co se mu děje. To umenšuje utrpení, člověk není upnutý k určité situaci, ale chápe ji v kontextu – že je potřeba ke karmickému vyčištění.

„Nesoudíš tolika lidi, protože si řekneš, že má asi nějaký důvod, proč se takhle chová, že mu bylo třeba kdysi ublíženo a snažíš se v těch lidech najít pochopení.“ (žena, 22 let, hotelová recepční)

Buddhisty formuje vědomí o karmě a reinkarnaci ve všem. Člověk je vnímavější, láskyplnější, vše, co se děje, si vysvětluje na základě působení těchto jevů. Zažité tendence je obtížné měnit, člověk by si měl uvědomit, že chce něco měnit a pracovat na tom.

7.1 Strach ze smrti

Reinkarnace má velký vliv na strach ze smrti. Smrt je vnímána jako polehčující, protože smrtí nic nekončí, život jde dál. Je útěchou, že člověk ani jeho blízký neodchází navždy. Reinkarnace je nadějí, že bude mít ještě možnost učinit věci jinak. Jedna respondentka se na smrt těší, vnímá smrt jako návrat domů, k rodině, v té nejčistší podobě, ve světle.

„Já se tím utěšuju, že se pes třeba převtělí zase ve psa, když si nesplnil tu psí úlohu pořádně.“ (žena, 47 let, zdravotní sestra)

„Nebojím se smrti, je to nevyhnutelný a přirozený. Pokud reinkarnace funguje, tak proč se toho bát? Toho se bojí egoisti, co tu chtějí něco nechat a bojí se, že umřou a nebude nic a nebude z nich nic. Mně nevadí, že nebudu nic, chvíli tu budu lítat, ale pak budu něco. A proč bych ještě žila v nějaký úzkosti?“ (žena, 23 let, studentka)

Často se lidé bojí smrti, protože je bude bolet, mají rádi tento život, své blízké, svou současnou schránku a bojí se neznáma a samoty.

„Bojím se umírání, protože to může třeba bolet a bojím se neznáma, že třeba po smrti, když budu vnímat, že jsem mrtvá, že budu sama.“ (žena, 23 let, studentka)

Vícekrát jsem se setkala s vírou v posmrtné zachování rodové linie, tj. že rodinný příslušník zemře a narodí se v rodině jako dítě.

„Možná je to jen obranný mechanismus, ale když mi umřela hodně blízká babička a potom se narodila ségry dcera, tak ji v ní občas úplně vidím. A taky s ní mám skvělejší vztah, stejně jako jsem měla skvělejší vztah s babičkou. Mám takovej pocit.“ (žena, 23 let, studentka, prodavačka suvenýrů)

„U nás v rodině je to zajímavý. Když nám někdo zemřel, tak se někdo narodil. Moje prababička zemřela, když se můj bratr narodil, můj praděda zemřel, když se narodil můj bratranec. To je další moje představa, že by se mi strašně líbilo, kdybych se reinkaroval do vnoučete mého vnoučete. Jako zpátky do rodiny.“ (muž, 22 let, student, hokejista)

U všech buddhistů má víra v reinkarnaci pozitivní vliv na obavy ze smrti, že smrtí život nekončí. Je pro ně uklidňující, že se jejich chování projeví v dalším životě. Prostřednictvím meditace dochází k uvědomění, že je tělo pouhým nástrojem, který se opotřebovává, umírá, ale duše přežívá.

„Když by si člověk uvědomoval, že se znovuzrodí, tak nemusí mít takový strach ze smrti. Je to daleko svobodnější. Je to den a noc, bude další den, teď končí den a nemusím panikařit.“ (muž, 50 let, grafik)

7.2 Vztahy

Člověk si před narozením vybírá bytosti, které chce ve svém následujícím životě potkat. Vztahy v současném životě jsou chápány jako navazující na předešlé životy. Herci jsou stejní, jen kulisy se mění.

„S mamkou si často myslíme, že v minulých životech jsme museli být v opačných rolích. Že ona byla dcera a já máma. Protože jí kolikrát hlídám z té mateřské strany. Třeba jsem ji říkala dneska: tak zavolej, až dojedeš – a zavolala.“ (žena, 22 let, hotelová recepční)

V životě nás doprovází bytosti, s nimiž je potřeba vyřešit nějakou karmickou minulost. Právě proto vznikají mezilidské vztahy. Jejich cílem je vyčistit karmické dluhy. Významně karmická záležitost je rodina. Není náhodou, jakým rodičům se narodíme. Vybrali jsme si je. Jakýkoliv problém není náhodný, brnká nám na dřívě zažitou bolest a říká si o vyřešení.

„Asi si vybíráme rodiče, abychom se něčemu naučili, co nás posune dál a pokud se tomu naučíme, tak se přetrhne něco špatnýho karmickýho, něco z minulosti a uzdravíme se tím. Proto si vybíráme špatný rodiče, abychom se něco naučili. Že bysme si neměli stěžovat na to, jaký máme rodiče, protože jsme si je vybrali.“ (žena, 23 let, studentka)

„To je perfektně vidět na rodině, tam je většinou tak silná karmická zátěž, že to je až vtipný a třeba ty rodinný vztahy často vedou do bolestivých událostí z minulýho života. Třeba tvoje maminka mohla být milenka tvýho muže. Je zajímavý, když se do toho začne člověk nořit, tak ti úplně padnou role, který jsme si na sebe vzali v tomhle životě. Najednou už to není tvoje máma, najednou už to není tvoje babička, ale jsou to rovnocenný duše, který sem přišli odžít si to svoje, naučit se to svoje a ty jsi jejich společník, taky se od sebe učíte navzájem.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

Často byl při prvním kontaktu s „cizí“ bytostí zmiňován pocit dlouhodobé známosti. Lidé si to pouto vysvětlují tak, že se musí znát z jiného života. Týká se to i zvířat, někteří mají pocit důvěrné známosti s domácím mazlíčkem, která přesahuje tento život.

„Hele Cindinka (pes), ta si mě vybrala. Ta neměla bejt moje, ostatní psi tam lítali, ale ona si mi lehla na nohy a nehla se ode mě.“ (žena, 71 let, seniorka)

„Jestli tady je kočka, tak je tady proto, že tady má bejt jako kočka, protože ti má třeba přijít do života, nějakýmu člověku a má ho něco učit. To pouto, který jsem cítila s Růženkou, to jsem cítila, že je něco, co jde za hranice tohoto života. Třeba s Kryšpínem jsem to takhle neměla, ale u Růženky jsem vždycky cítila, že tam je něco tak hlubokýho.“ (žena, 28 let, nezaměstnaná)

Respondenti velice obšírně vztahovali reinkarnaci a karmu na své partnerské vztahy. Existuje vazba z minulých životů, která způsobuje, že se lidé v současném životě fyzicky přitahují, aby se něčemu novému přiučili. Dosavadní problémy ve vztazích jsou vysvětlovány jako karmický dluh z minulých životů.

„Přitahuje tě jeden člověk a ostatní vůbec a zase někoho jinýho někdo jinej, proč zrovna on? Třeba to ani nemusí být tvůj typ, ale jeho vůně, energie tě přitahuje. Takže tam může bejt ta vazba.“ (žena, 22 let, studentka)

„Asi jsem nebyla nejhodnější člověk, co se týče vztahů, často je mi bodnuto a říkám si proč se mi to děje, třeba jsem někoho podvedla, třeba jsem nebyla čestná v těch vztazích. Asi tím jsem si jistá.“ (žena, 22 let, hotelová recepční)

„S mým přítelem, proč se pořád dáváme dohromady, odcházíme od sebe. Proč se pořád k sobě vracíme? On musí asi v mém životě ještě zůstat, aby mě něco naučil a já si říkám, že mě třeba musí naučit sebelásce. K němu mám taky úplně jiný pocity než k někomu jinýmu, si říkám, že ho taky musím znát z minulejška.“ (žena, 23 let, studentka)

Někteří respondenti zmínili dvojplamen, tj. existenci dvou duší, které jsou v podstatě jedna a hledají se jako puzzle, aby do sebe zapadly. Jedna respondentka chápe dvojplamen tak, že nalezené duše vedou k láskyplnému vztahu, zatímco jiná respondentka to kritizuje, tj. že role dvojplamenů je úplně opačná – duše se navzájem zapálí, nechají shořet všechno až do samotných základů a pak od sebe odejdou, nechají se v tom.

„S manželem – my jsme do toho vztahu vstupovali s vědomím, že chceme nechávat tu lásku volnou. Jenže loni na jaře, tak se stalo, že jsem se zamilovala do jinýho muže, o kterým mi okamžitě začaly chodit vhledy z jednoho konkrétního minulýho života. Bylo to tak extrémní spojení, který tak řvalo, že jediný, co chce, je bejt prožitý a jediný, co je tam potřeba, je si to chvílku dovolit a tím se to uzavře. S manželem to způsobilo celkovou krizi, protože on do toho tehdy, v ty minulý životy, byl zakomponovanej taky, ale trošku blbě. A stalo se tehdy to, že my jsme s manželem byli pár, jako bratr a sestra, ale královskéj pár, a ten muž, do kterýho jsem se loni zamilovala, jsem milovala i tehdy, ale bylo to tajný a prostě nám nebylo umožněný tu lásku prožít. Ale tehdy na to můj manžel přišel a zajistil, aby ten muž umřel, nechal ho ubičovat k smrti. A teď během toho loňskýho roku se to začalo otevírat.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

Někteří nezohledňovali ve vztazích karmické dluhy a pouze zmínili pocit dlouhodobé známosti.

„Kolikrát jsem si říkala, jestli jsem dotyčného člověka neměla dřív jako hodně blízkýho. Říkám, manžel mě měl někde v harému a mrskal mě.“ (žena, 76 let, seniorka)

„Když se člověk ale zamiluje – zamilovala jsem se do svého muže, a to mi přišlo, že se známe 1000 let, jak se říká.“ (žena, 47 let, zdravotní sestra)

Buddhisté také chápou pocit důvěrné známosti při kontaktu s „novou“ osobou/ zvířetem jako výsledek minulých životů. Cítí-li člověk s někým blízký svazek, je to proto, že spolu něco v minulých životech prožili. Dokud nedojde k zpretrhání karmy z minulých životů, budou se neustále skrze životy obklopovat. Je potřeba očištění. Platí to pro rodinu, partnerství a všechny bytosti, se kterými se člověk setká.

Nezmínili, jako v případě nebuddhistů, že by si člověk vybíral bytosti, které chce mít v dalším životě. Jde pouze o zásluhy. Bytosti jsou v jedincovu současném životě pouze proto, že s nimi vykonal pozitivní či negativní činy, od nichž se odvíjí podoba vztahu, ale není to jedincova volba. O činech nehovořili jako o skutcích, které by jedinci činili proti sobě. Činy vztahovali k okolím, tj. že spolu jedinci např. kradli a teď spolu mají špatný vztah. Meditace v tomto čištění může výrazně pomoci.

„Mohli jsme spolu vykrádat banky. I v tom případě s člověkem cítíme blízký vztah. Já mám takhle kamarádku, která nedokáže opustit přítele, i když je to psychicky peklo. Nedokáže ho opustit, protože tam jsou nevyřešené věci z minulých životů a dokud to nevyčistí, tak s nim musí být.“ (muž, 45 let, zubař)

7.3 Situace

Většina dotazovaných řekla, že si člověk sám naplánuje všechny situace, které nevyřešil v minulých životech, jako lekci ke svému růstu. Skrz všechny situace a bolest se pročišťuje celá naše historie. Dokud člověk situaci nevyřeší, bude se mu v životě neustále zjevovat.

Jedinec se tedy necítí jako oběť, ale jako naprosto zodpovědný za to, co se mu děje na základě karmického působení. To umírňuje bolest. Například jedna respondentka nechápala svůj potrat/porod pouze jako nahodilou hmotnou situaci, ale jako lekci, kterou si potřebovala projít, aby prošla očištěním.

„Je to očištec karmickéj, jde o to, jak se k tomu postavíš. Přijmeš tu situaci jako dar k pročištění nebo se postavíš do role oběti – proč se mi to děje? Dám příklad, kdy jsem se v poslední části těhotenství rozhodla, že půjdu na potrat, ale kterej probíhal tím

způsobem, že jsem musela porodit, a to malý tělo jsem držela v ruce. Kdybych to nevnímala jako svojí vlastní lekci, kterou jsem si sama vybrala, a kdybych nevěděla, že je to něco karmického, čím já jsem si potřebovala projít a co je naprosto nutný pro můj očištění, tak je možný, že bych se z toho nevzpamatovala celý život.“ (žena, 28 let, nezaměstnaná)

Člověk se narodí podle svých zásluh. Choval-li se špatně, narodí se např. do země, kde je hladomor, války atd. Všechny situace, které se dějí v tomto životě, jsou zhmotněním vzorců, které máme uvnitř sebe, a cílem je se jich zbavit. Duše přenáší nějaký vzorec z minulých životů, a to způsobuje například nemoci v současném životě. Očištěním od těchto programů dosáhneme pravdy a osvobození.

„U mě je to hodně spojený se sexualitou, kdy cítím, že jsem během minulých inkarnací zneužívala sexualitu jako nástroje, aby se mi dostalo trošku pozornosti, abych dostala trošku té lásky, takže jsem se takhle dávala mužům, asi dost. A co mi tam některé chvíle problesklo, byla vize nějakýho života a vnímala jsem tam jednoho muže. A byla to vize sado maso, ale že to bylo takový, že jsme to spolu začali jako takovou hru, chtěli jsme to, ale já už pak měla pocit, že jsem v tom zůstávala jenom proto, že jsem se bála se postavit a říct ne, já už to takhle nechci, protože jsem se bála, že bych o něj přišla. A takovej princip zneužívání a zrazování sebe jsem vnímala, že tam byl vždycky, a to se u mě projevovalo v tomhle životě tím, že mi během vztahu začaly obrovský mykózy, kdy se po každým sexu spustila mykóza, že jsem ani pomalu nemohla chodit.“ (žena, 28 let, nezaměstnaná)

Buddhisté také chápou všechny situace v životě jako následek činů. Všechny situace jsou karmické. Člověku se nemusí vracet ta stejná situace, ale co nezmínili nebuddhisté, rozhodně se vrací stejné emoce, které u někoho dříve vyvolal. Karma a reinkarnace se také odráží na místě zrození.

„Ukrajinci si zrovna očišťují něco z minulosti, co tam bylo, pravděpodobně dělali lumpárny a teď se to vrací, ale neznamená to, že by si člověk řekl, kašlu na ně. Čechy, si myslím, že jsou úžasný podmínky, fakt skvělá karma, bezpečná země, patříme k těm bohatým zemím v rámci světa, i když teď bude chvíli drahej benzín, tak je to super.“ (muž, 35 let, vysokoškolský učitel)

7.4 Strachy a fobie

Strachy a fobie byly obvykle vysvětlovány na základě prožitků z minulých životů. Člověku nebo jeho blízkému něco ublížilo a vzorec této bolesti je přenášen z života do života prostřednictvím strachů, fobií a blokad. Pouze jeden respondent uvedl, že jsou fobie přejímány od lidí v současném životě.

„Snažila jsem se si ve snech vyvolat vzpomínky na jeden život, ze kterého jsem si tehdy myslela, že pochází můj panickéj strach z tmavých uzavřených prostor. To mi potom přišla odpověď, protože jsem byla zazděná zaživa, ale netušila jsem ještě nějaký podrobnosti, prostě přišla jen tahle zpráva. Ono se to vázalo k jedné takové věci, kterou dělal tehdy můj otcím. Když jsem byla na záchodě, tak mi tam zhasnul a zamknul mě, jakože velká srandička. A mně se v té době začaly spouštět obrovský panický ataky. A pak jsem někde četla, že často tyhle strachy nebo fobie mohou mít tuhle souvislost a jako provázání se strachem ze smrti.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

U lidí se často vyskytuje fobie ze zvířat. Ptala jsem se jedné respondentky, jak je možné, že má tolik lidí strach z pavouků. Uvedla, že člověku či jeho blízkému nemuselo zvíře konkrétně ublížit, ale že bylo součástí nějaké traumatizující události.

„Moje osobní domněnka je, že to není tak dávno, co tady byly koncentráky, a myslím si, že spousta duší, který žijou teďka, tak si nějakou zkušenost s tím zažily, ať už vězněním mimo koncentráky nebo v koncentracích. A pro mě je pavouk symbol sklepů a kobek. Lidi se můžou cítit nervózní, protože to fakt má nějakou spojitost.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

Buddhisté chápou fobie nikoliv jako stopy dřívějších nepříjemných prožitků, ale jako následky negativních činů. I v případě, že je fobie někým vsugerována v tomto životě, jde o karma.

7.5 Vzpomenutí

Lidé často přemýšlí o reinkarnaci tehdy, když se baví o smrti, o konečnosti, o nemoci. Někteří zmínili pocit deja-vu, který si vysvětlují tak, že může jít o vzpomínku na minulý život.

Existence karmy se lidem vybaví v případě, když se jim stane něco nepříjemného, což je chápáno jako následek nesprávných činů, slov a myšlenek. Nebo karma vyskočí

v mysli ihned po špatném činu jako upozornění, že přijde trest. Často respondenti karmu zmiňovali v rámci maličností, např. člověk zakopne – ihned si vybaví, že je to působení karmy.

„Ve Špindlu jsem šla a ohodilo mě auto brutální louží, a začneš přemýšlet, cos udělala špatnýho. Jakmile udělám něco špatnýho, řeknu si, že mi to karma vrátí. Nebo když ti to pak vrátí, tak pak přemýšlíš, co to bylo.“ (žena, 22 let, hotelová recepční)

„Když udělám něco špatně, tak si říkám, že mi to karma oplatí a většinou se to stane hned ten den, třeba se bouchnu do hlavy, když jsem řekla něco špatně. Ale většinou když řeknu něco špatně, nic se nestane, tak to neřeším, většinou jenom, když to má nějakou odezvu.“ (žena, 23 let, prodavačka suvenýrů)

Jsou situace, které člověka rozhodí a díky tomu reaguje třeba výbušně. A pak si uvědomí, že jeho reakce pochází z nevědomí, ega, z karmické zátěže, kterou je potřeba vyčistit. Je potřeba rozklíčovat emoce, odkud pochází. Zátěž pochází z rodových linií, anebo ze sebe samého a cílem je ji usmrtit. Emoce nejsou já, není to podstata. Všechny stíny vznikly během historie a potřebují přijetí a uznání. Všechny stíny jsou vysvětlovány jako průvodci k podstatě.

„Třeba tě něco naštvě a okamžitě ti tam naskočí to vyšší já a říká ti: to je v pohodě, ale vidíš to? Vidíš tu lekci v tom, vidíš, odkud to pochází tahle reakce a tohle si musíš holčičko vyléčit.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

Buddhisté si rovněž vybaví karmu v situacích, kdy se jim přihodí něco nepříjemného. Nechápu se proto jako oběť. Na reinkarnaci myslí také při setkání s neštěstím.

„Třeba když přijdeš k autu a je tam vyrvaný sklo, tak člověk nenadává, proč zrovna já a tak, kouká na to prakticky, jak ten problém vyřešit. Samozřejmě že tam jsou emoce. Na reinkarnaci si člověk vzpomene, když vidí nějakýho člověka, kterej není okay, má postižení.“ (muž, 35 let, vysokoškolský učitel)

„Když mi něco nejde, tak se naštvu a v tu chvíli si to uvědomím. Když si to uvědomím, že jsem naštvanej, tak s tím jdu něco dělat, protože věřím na tu karmu. Že vím, že to není plně nejlepší emoce, nejlepší nápad jak jednat.“ (muž, zubař, 45 let)

8 Vliv na jednání

Víra v reinkarnaci a karmu obvykle způsobuje, že je člověk méně lhostejný vůči svému okolí, protože si uvědomuje možnost, že jednou může být ve stejné kůži. Má větší soucit k lidem, protože ví, že za sebou mají dlouhý příběh, který si jejich duše píšou. Každý si za sebou táhne karmický bágl a toto vědění umožňuje chápat nesprávné chování ostatních. Nikdo neví, jaké bitvy se v člověku odehrávají.

„Mám větší pochopení pro lidi, nahlížím na lidi jako sobě rovné. Když přijde někdo, cikán, ty nepřijímání, nepřizpůsobiví, tak si člověk taky může říct, bůh ví, aby se mi to taky nestalo. Netroufám si všechny jednoznačně odsuzovat, že tyhle lidi žijou špatně, nemaj nárok. Když mně někdo požádá o peníz, tak mu dám s klidem a je mi jedno, na co to použije. Ale má to hranice ta tolerance.“ (žena, 47 let, zdravotní sestra)

„Jdu k prodavačce a jsem milá, protože si hned představím, že já, kdybych byla prodavačka, tak taky chci, aby byl na mě ten zákazník milej, že se to snažím vidět očima druhých.“ (žena, 23 let, studentka)

„Víra působí v podvědomí. Jednám hezky a narovinu, nesnáším faleš.“ (muž, 82 let, reiki léčitel).

Buddhisté to mají identické, rovněž se snaží udržovat dobré vztahy, protože myslí i na karmu a nadcházející životy. Snaží se chovat co nejužitečněji.

„Určitě vliv na lhostejnost. Když nevěříš, že činy jsou dobré, tak můžeš dělat cokoli a je ti to jedno a nebereš ohledy na další lidi.“ (muž, 45 let, zubař)

8.1 Dobré a špatné skutky

Obvykle jedinci dělají dobré skutky ze smíšené motivace, tj. částečně altruistické a částečně egoistické. Jednají v souladu se svým přirozeným vnitřním pocitem konat dobro a nečinit zlo, který doplňuje myšlenka karmy, že se jim to může jednou vrátit. Setkala jsem se ale i s případy, kdy člověk jedná pouze z vlastní dobroty.

„Dneska se mi zdál sen, že jsem bezdomovci něco dala. Kamarád se mě ptal: proč jsi mu to dala, on ti za to nikdy nic nedá. Tak říkám: já bych taky byla ráda, kdybych byla bezdomovec a někdo ke mně takhle přišel a dal mi to. Vyhýbám se všemu negativnímu, pro mě i blbá karma by byla to, že bych šla do finančnictví a obrala bych

starou paní. A mně je to vnitřně nepříjemný. Ale spíš to dělám ze soucitu.“ (žena, 23 let studentka)

„U každého je tam vždycky kousek já, chceš, aby ti to bylo oplaceno v jakýkoliv jiný formě. Záleží i na situaci, protože já nevím, když se jedná o pomoc s vymalováním bytu, záleží, komu to děláš, když kamarádce nebo příslušníkovi rodiny, tak nemusíš očekávat, je to automatický. U určitých lidí to neočekáváš zpátky.“ (žena, 22 let, studentka)

Člověk, který si je hluboce vědom karmické zátěže v sobě samém, se do sebe ponořuje a snaží se jí zbavovat. Začne se nořit do své bolesti, stává se postupně „láskou“ a přestává přemýšlet o karmě. Jakékoliv nesprávné jednání proti podstatě ho tzv. propleskne a uvědomí si to. Člověka řídí více podvědomí než vědomí.

„Probouzí se soucit, láska, pochopení, rozpouští se iluze oddělenosti. Ty máš bytost a vidíš, jak je plná strachu a bolesti a chápeš to, protože víš, čím sis prošel a kolik bolesti bylo v tobě, takže máš pro to pochopení.“ (žena, 28 let, nezaměstnaná)

„Jiná dušička něco třeba provedla, přehnala, ale já se ji snažím pomoci, dostat ji na správnou cestu. I to podvědomí, když se člověk dostane do jiný úrovně, mu to samo říká: jako hele podívej se, co jsi dělal v minulosti, teď jsi se dostal někam, zkus být rádcem těm, kteří nejsou na takové úrovni.“ (muž, 70 let, vysokoškolský profesor)

Buddhisté se rovněž chovají tak, že myslí na svou budoucnost. Motivace jejich jednání je také smíšená, vypočítavost vztahují k egu.

„Člověk dělá míň lumpáren, snaží se chovat co nejužitečněji. Je v tom altruismus i misionářství, ego. Zejména kvůli karmě se vyhýbám špatným činům. Proč to dělat, když si tím člověk do budoucna škodí. Zvláště když škodí ostatním, tak ještě víc škodí sobě.“ (muž, 35 let, vysokoškolský profesor)

8.2 Životní styl

Víra Čechů se odráží v celkovém přístupu ke světu, k ostatním bytostem, situacím, jídlu, oblečení, oblíbeným místům atd. To, že se někomu líbí určité věci po vzhledové stránce, má rád určitá jídla, má vztah k určitým místům, je spojováno s minulými životy, s místem, kde žil. Tyto záležitosti pomáhají aktivovat dary z jednotlivých životů.

„Mám extrémně ráda orientální módu a mám tam takový věci, který si trochu vyzobávám. Mám na sobě runy, sanskrt, teď tam budu mít arabštinu (tetování). Mám třeba velkou lásku k indickým jídlům a orientální kuchyni, je mi to prostě nějak blízky.“ (žena, 27 let, prodavačka, umělkyně)

„Já mám tušení, že jsem žila minulej život někde, kde bylo hodně vody a slunce, protože dodneška miluju slunce a vodu. Ráda jezdím k moři, táhne mě to k moři. A když už jsem u toho moře, tak se v tom moři ráda rochnám.“ (žena, 71 let, seniorka)

Víra v karmu vede k tomu, že se lidé snaží dělat prospěšné práce, kdy pomáhají ostatním, nezneužívají lidi atd.

„Vždycky si hledám podobný práce, dělám ve službách, furt sloužím. Jsem tam pro lidi.“ (žena, 22 let, hotelová recepční)

„Kdybych nevěřila v karmu, tak budu okrádat lidi, věřím, že když ve finančnictví udělám něco za mě dobrého, prodám službu a člověk bude rád, tak ale bude to obrání o jeho peníze a mně se to vrátí, že můžu zkrachovat, protože něco vyššího ví, že tohle nebylo dělaný z dobrého úmyslu, ale bylo to jen o penězích.“ (žena, 23 let, studentka)

Člověk, který věří v reinkarnaci a věří, že má za sebou více životů, se snaží nevstupovat do náboženských organizací, politických stran atd. Ví, že v minulosti byly války, působily sekty a je tedy ponaučen, je již na vyšší duchovní úrovni.

„To vše se odvíjí od počtu reinkarnací, kdy podvědomí se dostává na vyšší stupeň, než bývalo a potlačuje vědomí. Jednoznačně to ovlivňuje přístup ke světu, co se děje okolo, člověk už neposlouchá kecy ve zprávách, člověk čte mezi řádkama, naučí se neposlouchat jednu stranu. Ví, že z minulosti byly křížácké války, náboženství byla k mocenským cílům. Jedinou výjimkou byl buddhismus, je to v Himalájích, takový odloučený pracoviště.“ (muž, 70 let, vysokoškolský profesor)

Buddhisté v rámci životního stylu hovořili hlavně o výběru zaměstnání. Snaží se vzhledem ke karmickému působení dělat prospěšné práce a vyhýbat se škodícím.

„To, že šel člověk učit, tak i to mi přijde smysluplný, že těm lidem něco předáš. Má to spojitost s karmou, že mi to přijde užitečnější, než se starat o určitou část ve výrobě sedaček – taky to má určitý užitek, lidi si můžou sednout, ale když jednáš s lidma, tak mi to přijde užitečnější.“ (muž, 35 let, vysokoškolský profesor)

9 Závěr

Výzkum v Čechách je dokladem toho, že je původně indické náboženské pojetí reinkarnace a karmy redefinováno Západem a ukotveno v pozitivní psychologii. Češi kladou důraz na seberozvoj a sebezlepšování, s čímž rezonuje myšlenka karmy a reinkarnace v západním pojetí. Karma je chápána jako učitel, díky němuž postupujeme nahoru prostřednictvím mnoha životů.

Nebuddhističtí respondenti mají představu, že existuje koloběh zrozování, jenž je důsledkem karmického působení. Reinkarnaci a karmu od sebe nelze oddělit. Věří, že po smrti odumírá jen fyzické tělo a duše přežívá. Panuje představa, že si lidé po smrti vybírají podobu dalšího zrození, situace a bytosti – vybírají si lekce, které nezvládli v minulých životech, které nesou karmickou zátěž. Snaží se překonávat karmu, kterou si vysvětlují jako zákon příčiny a následku. Karma vrací dobré i špatné skutky. Bylo zmiňováno i úplné rozpuštění karmy a dosažení osvobození. Reinkarnace byla ve většině případů hodnocena kladně, protože dodává lidem naději, stejně jako karma, která umožňuje duchovní rozvoj.

Reinkarnace a karma ve velké míře ovlivňuje myšlení dotazovaných. Díky víře se necítí jako oběti, nýbrž vše chápou v souvislostech. Reinkarnace významnou měrou ovlivňuje strach lidí ze smrti. Původně indické jevy mají vliv na západní chápání vztahů i situací v současném životě. Na základě prožitků z minulých životů si respondenti vysvětlují strachy a fobie. O reinkarnaci a karmě přemýšlejí nejčastěji v případě nepříjemné události. Vliv víry se odráží na jednání respondentů tak, že mají k lidem větší soucit a jsou méně lhostejní, protože si uvědomují, že jednou mohou být ve stejné situaci. Nejčastěji konají dobro ze smíšené motivace, tj. z vnitřního pocitu činit dobro, ale i za účelem prospěchu do budoucna. Vědomí o reinkarnaci a karmě se podílí také na formování životního stylu respondentů – na zaměstnání, stravování, stylu oblékání, celkové vizáži atd.

Představy buddhistů Diamantové cesty linie Karma Kagjü jsou v mnoha aspektech stejné jako představy lidí nehlásících se k východnímu náboženství. V čem jsou ale odlišné? Zdá se, že buddhisté kladou menší důraz na převtělování než mnozí nebuddhisté. Buddhisté hovoří o převtělování jako o kauzální souvislosti spíše než o přerovávání duše. Jeden buddhista dokonce zmínil, že nemáme duši, vše je jen příčina a

následek. Rozlišují vysvobození a osvícení. Po rozpuštění ega, po osvobození, následuje rozvinutí potenciálu, který v sobě všichni máme. Nebuddhisté to takto neskládají za sebe. Buddhisté kladou velký důraz na meditaci, čímž oslabují fungování karmy a rozvzpomínají se na minulé životy. Odlišný je také fakt, že si buddhisté tělo nevybírají, ale znovuzrozuji se pouze podle svých převládajících tendencí do 6 možných říší. O tom, co se děje po smrti, hovořili buddhisté obširněji. Tvrdili, že stav mezi životy má určitou délku trvání, kdy se projevují nejsilnější tendence. Zatímco se nebuddhisté dozvídali o reinkarnaci a karmě hlavně prostřednictvím knih, filmů, konverzací s lidmi a osobních zkušeností, buddhisté se s těmito jevy důkladněji seznámili až se vstupem do buddhistické organizace.

Představa reinkarnace a karmy má na buddhisty podobný vliv v rámci myšlení a jednání. V čem se liší, je chápání vztahů. Buddha si bytosti do následujícího života nevybírá. Vztahy odrážejí pouze karmickou zátěž, pozitivní či negativní činy jedinců, které spolu vykonali vzhledem k okolí, ne proti sobě. V případě nebuddhistů naopak dochází k výběru a zároveň vztahy odráží činy, které si jedinci udělali sobě navzájem. Rozdíl je také v chápání situací, kdy buddhisté zmínili, že se člověku nevrací činy, které spáchal, ale emoce, které vyvolal. Buddhisté nevnímají fobie jako následky prožitků v minulých životech, ale jako následky negativních činů.

V porovnání s jinými výzkumy se u mých respondentů objevily stejné i odlišné prvky. Z výzkumu T. Waltera a H. Waterhouse vychází, že stejně jako Češi i lidé v Anglii nahlíží na reinkarnaci a karmu z pohledu sebe sama. Obě skupiny chápou reinkarnaci a karmu jako vzájemně neoddělitelné jevy, které poskytují vysvětlení utrpení. Karmu přirovnávají k lekcím a záleží na každém, jak rychle se bude učit. Tvzení se shodují ve víře v osvobození a ukončení koloběhu znovuzrozdování. Autoři také přišli s tvrzením, že s představou reinkarnace rezonuje minorita křesťanů. V čem se představy liší? Moji respondenti obvykle v reinkarnaci věří, zatímco lidé v Anglii ji většinou pouze zvažují. Angličané odmítají možnost zrození do nižší životní formy, kdežto Češi tuto možnost nezavrhují, vše stojí na zásluhách a výběru jedince. Jejich výzkum zjistil, že vědomí o reinkarnaci a karmě nemá na jednání lidí vliv. Já přicházím s tvrzením, že to má v případě Čechů významný vliv na jednání, a to ve všech oblastech života.

V USA výzkum C. Bender přišel se závěrem, že lidé na základě minulých životů přehodnocují chápání vztahů s blízkými. Současné vztahy jsou prezentovány jako

shluky duší, které na sebe vzájemně působí více životů, aby vyřešily nějakou karmickou zátěž. Stejně tak Češi dávají hlubší význam vztahům, které nechápou jako nahodilé. Obě skupiny zkoumají, jak současné vztahy zapadají do životních skupin duší a spřízněných duší. Všechny mezilidské vztahy představují lekce. Češi se ale liší tím, že nemají tendence existenci minulých životů historicky ověřovat jako v USA. Při výzkumu jsem se neseetkala (až na jednu výjimku) s hojně rozšířenou americkou představou, že existuje osoba, která v partnerství zkompletuje tu druhou, s níž vše překoná.

Zjištění V. Altglas, která dělala výzkum ve Francii a Anglii, se obecně rovnají mým závěrům. Zjistila, že jsou exotická náboženství (a jejich prvky včetně karmy a reinkarnace) osvojována proto, že respondentům umožňují seberozvoj. Lidé chápou život jako progres, který je pro ně smyslem života. Cítí vlastní odpovědnost v procesu zdokonalování. Respondenti hovořili o neoddělitelnosti boha a jich samých. Obě skupiny vnímají reinkarnaci pozitivně. Avšak na rozdíl od dotazovaných Altglas, životním cílem některých mých respondentů je konečná realizace sebe sama a dosažení osvobození.

Tento výzkum potvrdil, že na rozdíl od východního pojetí většina respondentů vnímá reinkarnaci pozitivně. Je pro ně atraktivní možností žít po smrti další život, kdežto východňané se chtějí z koloběhu znovuzrovnání co nejrychleji vymanit. Souvisí to se západní tendencí klást důraz na sebelepšíování. Zatímco východňané úplně odmítají představu individuální duše, respondenti mají tendenci lpět na své osobě, vztahují vývoj k sobě samému, ačkoli někteří zmínili, že individuální duše není tou pravou podstatou, a proto se chtějí této mylné představy zbavit.

Seznam použitých zdrojů

ALTGLAS, Véronique, 2014. *From Yoga to Kabbalah. Religious Exoticism and the Logics of Bricolage*. Oxford: Oxford University Press. ISBN 978-0-19-999763-3.

BĚLKA, Luboš, 2014. Kolo života: jak buddhisté nahlíží na svět? In *Náboženství světa II. Východní tradice*. Brno: Masarykova univerzita, s. 37-65. ISBN 978-80-210-7203-9.

BENDER, Courtney, 2010. *The New Metaphysicals. Spirituality and the American Religious Imagination*. Chicago: The University of Chicago Press. ISBN: 978-0-226-04280-0.

BENDER, Courtney, 2007. American Reincarnations: What the Many Lives of Past Lives Tell us about Contemporary Spiritual Practice. In *Journal of the American Academy of Religion*. 75(3), 589–614.

FÁREK, Martin, 2008. *Hnutí Haré Kršna. Institucionalizace alternativního náboženství*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-1579-0.

FÁREK, Martin, 2014. *Indie očima Evropanů. Konceptualizace náboženství v teologii a orientalistice*. Praha: Karolinum. ISBN 978-80-246-2494-5.

FUJDA, Milan, 2010. *Akultura hinduismu a formování moderní religiozity. K sociálním dějinám českého okultismu 1891-1941*. Praha: Malvern. ISBN 978-80-86702-81-0.

KNIPE, David M., 1997. *Hinduismus – Experimenty s posvátnem*. Praha: Prostor. ISBN 978-80-851-9057-1.

KNOTKOVÁ-ČAPKOVÁ, Blanka a kolektiv, 2005. *Základy asijských náboženství I. díl*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0832-4.

KOSTIČOVÁ, Zuzana Marie, 2020. *Současná alternativní spiritualita. Vznik, vývoj a základní rysy*. Praha: Husitská teologická fakulta UK.

NYDAHL, Ole, 2016. *Jak se věci mají*. Praha: Bílý deštník. ISBN 978-80-905138-1-5.

VRZAL, Miroslav, 2014. Nová náboženská hnutí. In *Náboženství světa I. Západní tradice*. Brno: Masarykova univerzita, 141-152. ISBN 978-80-210-7199-5.

- WALTER, Tony, WATERHOUSE, Helen, 1999. A Very Private Belief: Reincarnation in Contemporary England. In *Sociology of Religion*. 60(2), 187-197.
- WALTER, Tony, WATERHOUSE, Helen, 2001. Lives-long learning: the effects of reincarnation belief on everyday life in England. In *Nova religio: The Journal of Alternative and Emergent Religions*. 5(1), 85-101.
- WALTER, Tony, 2001. Reincarnation, Modernity and Identity. In *Sociology*. 35(1), 21-38.
- WILLIAMS, Paul, TRIBE, Anthony, 2011. *Buddhistické myšlení. Úplné uvedení do indické tradice*. Praha: ExOriente. ISBN 978-80-904246-8-5.
- WOLF, Václav, 2016. *Hindu. Filozofické pozadí indické kultury*. Olomouc: Matice cyrilometodějská s. r. o. ISBN 978-80-7266-426-9.
- ZBAVITEL, Dušan, 2007. *Základní texty východních náboženství*. Hinduismus. Praha: Argo. ISBN 978-80-7203-846-6.

Resumé

The bachelor thesis deals with the globalization of ideas of reincarnation and karma and the influence of these ideas on people's thinking and actions in Czech Republic.

In the theoretical part, I focused on the original ideas of Buddhism and Hinduism, the acculturation of Eastern religion, modern religiosity and contemporary social researches of the ideas of reincarnation and karma, which I compared to my conclusion.

The practical part was based on semi-structured interviews with 17 respondents. I interviewed both Czech Buddhists and non-Buddhists and compared them. I explored the form of their ideas and how they are reflected in thought and action. The interviewees understand reincarnation and karma as a means of self-development, which is a modern phenomenon in the West today, and so they usually perceive them positively. They believe in the interconnectedness of karma and reincarnation. These ideas significantly influence their thought and action. Interviewees understand everything (relationships, situations, etc.) in context. Thanks to faith, they are more compassionate and less indifferent. Their actions are usually based on mixed motivations (goodness and benefit). Beliefs also shape the lifestyle of respondents.

Unlike Easterners, Czechs find reincarnation attractive, because they want to live multiple lives. This is related to the idea of self-development. Another difference is that Easterners completely reject the idea of an individual soul, whereas Czechs tend to cling to their personality.

